

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre kor. 20.—

Félévre > 10.—

Negyedévre > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

—⊗ Budapest, június hó 11. ⊗—

Krónika.

A bohém-király.

— június 8.

Végre tehát elérte végzete. Oszkár király, Svédország, Norvégország és Bohémia fejedelme megbukott, letették a trónról, olyanformaképp, mint a Mathuzsálem hercegben az öreg uralkodót, kellemes operettáriáktól és kaczagástól övezve. A norvég storting fölmondott az öreg cigánynak és Feuerstein meg Mandelbaum, kezökben a jogarral és az arany almával, új királyt keresnek.

A norvég tragédiák és ködös problémák közt egy dinasztia-bukást véres eseménynek képzeltünk, a valóságban azonban, legalább egyelőre, Oszkár király elcsapatása méltó tárgya Aristophanesnek. Ilyen kedélyesen még uralkodóval nem végezték s reméljük, hogy a következő fejlemények se fognak aggodalomra okot adni. Oszkár mindig kedves fiu volt, a fiai színésznőket vettek el feleségül, ő a norvég Otthon-körben kalábríaszozott délutánonként s este csibukkal a kezében sétált hű népe között. Az ember muszáj volt, hogy megszeresse ezt a kedves fiut, akiben a Bernadotte-yérből csak a könnyelműség maradt meg.

Éjszakai járt újságíró-kollégáink annak idején sok kedves adomát mondtak el a svéd-norvég királyról, a megboldogult Svoboda állítólag te-tu poharat is ivott vele, de a legkisebb riporter is meleg kézszorításokkal vett tőle bucsut. A norvég köd legendás alakká nagyította a király vonásait, ahogy a domboru tükrök szokták, de ez a nagyság természetesen humoros. Oszkár bácsira nem lehetett haragudni, de komolyan se lehetett venni soha, s hogy most egy furcsa pozícióba került, mindenki kíváncsian várja, hogyan vágja ki magát belőle.

Svéd- és Norvégországot első sorban az irodalma révén ismerjük és tartjuk nagyra. Ahol a művészet virul, ott a népnek is magas szellemi polcon kell állania s ahol a finomabb belletrisztikai dolgok érvényesülnek és rezonanciára találnak, ott a néplélekben értékes tényezők vannak elrejtve. Ez az alap nem illett piedesztálnak Oszkár király alá, aki lehetett kellemes ember, ügyes causeur és jó újságíró, de egyebekben kavics volt, arany foglalatban. Ha még zsarnok lett volna, azt meg lehetne bocsátani, az elnyomatás évei a francia, az orosz, a magyar litteratúrában és közéletben a művészi és karakteri revolúció tömegét hozták meg, azonban mint jó fiu, mint kedélyes apa csak az operettíróknak tett szolgálatot.

Amit Vilmos császár megkezdett, hogy a trónt egy-két méterrel lejjebb hordatta s mint ember, mint a német korszellem megtestesülése akar megnyilatkozni, mint az összes német erények és hibák reprezentátora kíván megjelenni, azt Oszkár király a végletekbe vitte s teljesen megfélekedezett róla, hogy jómaga csak szimbólum, amely örökkön él, akár Oszkárnak, akár Gusztávnak, akár Ernőnek hívják, s hogy jelentősége annyi, mint a nemzeti zászlóé, amelyben nem a szövet minőségét, de a színét tisztelik. S az okos királyok azok, akik ezt belátják, ott élnek a maguk elszigetelt pozíciójában és iparkodnak mentől kevesebbet elárulni emberi voltukból és jogi személyek maradnak.

Érdekes megfigyelni, hogy a demokrata közvélemény, mikor egy az Oszkáréhoz hasonló uralkodó a kezébe akad, egyrészt milyen mohósággal lát a felbontásához, más oldalról a pugris-gőg, minden gőgök legveszedelmesebbje, milyen alázatosságot mutat, amikor boldogan fedezi fel, hogy a király is csak olyan ember, mint jó valamennyien. Dehát milyen legyen? Lipót is halandó, Edvárd is, Vilmos is, s amikor csodálkozunk fölötte, hogy nem különbek nálunk, tulajdonképpen térdig borultunk a királyi állás előtt, amelyben földöntültit kerestünk.

Oszkár is szép játékszer volt s a nép, a nagy gyermek elsősorban természetesen a gépezetére volt kíváncsi s szivrepesve szelte szét a bábuját. Közvetlen emberi vonásokat, egyszerű, jó szívet, őszinteséget, halandó hiuságot, közvetlenséget talált benne s ez nem kellett neki, lohengrini vértzet, kócz-szakál és bassus-hang nyilván jobban felelt volna meg.

A fölvilágosodott kor daczára a királyoknak még mindig nem szabad embereknek lenniök s külső, szin-padi hatásokkal kell imponálniuk — a legrosszabb szégyenségi bizonyítvány, amit a korszellem magáról kiadhat. A szmókingben járó, szép asszonyokért lelkesedő, sőt talán utánuk futkosó, a gambler, a nyírott bajuszu, a hibákat elkövetni s azokat beismerni tudó férfi nem lehet király a nép szemében, még akkor sem, ha e fogyatékoságok kitűnő egyéni tulajdonságok árnyképei. Még a huszadik században is mesterséges hatásokat keresünk a trónon s jó időbe fog kerülni, míg elhiszszük, hogy a jó uralkodó komfortáblison is járhat és tormás virslit reggelizhet.

Oszkár királyt nem tartjuk imperátori lángelmének s hiszszük, hogy maradandót sem gérokkban, sem hermelin-palástban nem alkotott volna. De ember volt, akit meg lehetett érteni, akit szeretni lehetett a könnyelműségéért, a jó szívéért s aki szimpatikussá tette világát. Mielőtt tehát a pugris-irigység fölfalja Oszkárt, gondolja meg,

hogy a lecsapott uralkodóban tulajdonképp a saját emberi vonásain, emberi hibáin és erényein kaczag s a sorsnak egy talán nem éppen sikerült, de jóindulatu kísérletét, hogy a trónokat nivellálja, utasítja el magától.

Syrion.

Verses könyvemből.

I.

Azt mondják, hogy nincs menyország
Túl a vándor-fellegen.
Én nem bánom!... Biztos, édes
Kárpótlásom van nekem.

Angyalokkal teli égbolt
A te drága két szemed,
Ez a fényes, szép menyország
Üdvözít majd engemet!...

II.

Szivedre hajtom fáradt fejemet,
Ahányszor bánat gyötrő terhe nyom,
Mert a te édes, áldott szíveden
Elveszti súlyát minden fájdalom.

Tündérszigetről szólnak a mesék,
Ahol a fény, a boldogság örök...
Ezer forrásból buzog a remény,
S vadrózsaként nyílnak a gyönyörök.

Én megtaláltam ezt a szent helyet,
Nekem valóság ez a csoda-táj!...
Kis országom arany-falán belől
Úgy élek, mint egy üdvözült király!...

Levéve rólam minden földi bajt,
Két tündér folyvást játszik ott velem!...
A te szivednek szép tündérei:
Mosolygó hűség, bájos szerelem!...

Ábrányi Emil.

A városligetben.

Irtó: KÓBOR TAMÁS.

— Bánom is én, mocsár, vagy sem, a földolog, hogy jó hűvös van itt! — mondotta egy kövér ur szuszogva.

— Sőt hideg is! — szól a soványka asszony s szorosabban a nyakába huzva tollboáját, az ur karjába kapaszkodott.

— Nincs nagyobb élvezet, mint fázni ebben az istentelen hőségben — véli az ur s hölgyével befordul a kerti vendéglőbe, ahol vagy ezer elvtársa ült.

Az artézi kut körüli homályosságból kiválik egy rongyos asszony alakja. Olyan, mint ezer más rongyos asszony, akin fényes napvilág mellett sincs nézni való. Karján kis gyerek, alszik, mint minden kis gyerek egy rongyos anya ölében. Mellette, szoknyájába kapaszkodva, egy nyurga gyereklány. Csak térdig ér az egyetlen szál szoknyácskája és mezitláb van. Lépteiknek nincs zajuk.

A kavicsos uton a kis lány szinte áhítatosan lépdel. Vagy a kavicsból óvja a lábát, vagy a lombos éjszaka félelmetes ünnepiessége tölti el. Husz lépésnyire tőlük csillognak a villamoslámpák, robognak a kocsik, vonulnak vacsorára és Ósbudavarába az emberek. A gyerek úgy bámul belé a néma sötétségből a zajos, világos éjszakába, mintha kerítés mögött kémkedne. Valahol az állatkerít mellett, egy mellékuton padot lelnek, arra leülnek.

Az asszony elrendezkedni próbál. Leteszi a kis gyereket s maga fél oldalára dülve vizsgálja, ha lehet-e így aludni. A kislány az ut másik oldalára megy, vajjon nincs-e ott is pad. Nincs.

— A fűben — mondja s átlép az alacsony, fehér bádogkerítésen.

— Nem szabad — mondja az asszony, mitől a kislány úgy megijed, hogy egy szökéssel visszaterem a pad mellé.

— Majd később melegebb lesz — szól az asszony, mikor a kislány borzongását látja.

— Jó lesz — mondja az. — Csak az eső ne essék.

— Az ég tele van csillaggal. Nesze.

Zsebéből egy darab kenyeret huz elő s odanyújtja a kislánynak. Ez utána kap és egykettőre megeszi.

— Legalább holnapra is marad — mondja az asszony. — Ha hálni mentünk volna, holnapra nem lenne ennivaló.

A kislány buzgón, szinte lelkesedéssel beszél.

— Olyan szép itt, hiszen a gazdagok is ide kijönnek.

— Azok mindenhova mehetnek, — sóhajt az asszony — ha nekünk pénzünk volna, nem jönnénk ide.

— Anyám — szól a kislány — aztán holnap is idejövünk?

— Holnapra más valami után nézünk. Tán akad munkám.

— Vagy a Laczi bácsi visszafogad.

— Amíg nincs pénzem, addig nem fogad vissza. S akkor meg én nem mennék hozzá.

— Nagyon megverte?

— Nagyon.

— És azt a másikat is verni fogja?

— Azt is.

— Pedig milyen jó volt eleinte, pálinkát is adott nekem, most meg fejbe rugott a csizmájával. Nagyon fáj, ha fejbe rug, sokkal jobb a pofon.

A kislány, mint a gólya, hol az egyik lábán áll, hol a másikon. Fáj a talpa és fázik.

— Anyám, egy kicsit járok, ugy nem érzem annyira a hideget.

Az asszony bólogat, mintha beleegyeznék, pedig csak leesett a feje. Alszik.

Onnan balról vakító világosság csábítja. Jó lesz oda menni, muzsika is szól ott. Katonabanda.

A vendéglő rácsánál megáll és belebámul a fehér asztalok tündéri soraira. Bátorságra kapott — a rács mellett sok szegény ember is van. Pipázó kocsisok, virágáros lányok, akik a kis kosarat rendezgetik, ácsorgó utca-gyerekek és nini, van ott egy szakasztott olyan mezitlábos kislány is, amilyen ő, csak kisebb és a szeme bátran villog. Egy kis skatulya van a kezében, azzal vakmerően nekivág a kapunak és elvegyül a vacsorázó gazdagok között.

A kislány égő, soványzó szemmel kíséri, de csakhamar elveszti a sokaságban. Tán ő is bemenne? Megnézi közlőrl a gazdagokat. Be is lép a kapun, de tétován, s alig tesz három lépést, már neki ront egy nagy, fehérkötényes ember és feléje üt:

— Nem takarodol innen?

Már takarodott is és odakint keserűségben vonaglik. A másikat igen, őt nem? Ezt nem érti.

Vagy félóra mulva visszajött a másik. Az a fehér-

kötényes ember, aki őt kikergette, megint ott van, de a kislányra rá se hederít s ez nem is fél tőle, szinte a szemébe nevet, oly bátran emeli rá a fejét és éppenséggel nem siet kifelé. Amint a rácson kívül állt, a zsebébe nyúlt és pénzt olvasott.

A bámészkodó nem birt többé a kíváncsisággal. Oda lép a pénzeshez és megszólítja:

— Te!

Ez hirtelen zsebébe csusztatja a pénzt s harcias szemmel végignézi.

— Tőlem nem lehet lopni!

— Nem is akarok. Szegény lány vagyok s az anyám ott alszik egy padon.

— Hát te?

— Én idejöttem egy kicsit mulatni, mert fázom.

— Majd megszokod.

— És engem kikergetnek, neked meg pénzt adnak. Miért adnak neked pénzt?

— Mert czeruzát árulok és tudok sirni. Ezek odabent mind szamarak. Különösen a férfiak. Sirok egyet, aztán vagy vesznek czeruzát, vagy elkergetnek, de előbb nem megyek, míg pénzt nem kaptam.

— Nekem is adnának?

— Neked? Hát van czeruzád?

— Nincs.

— És sirni se tudsz.

— De tudok.

— Az nem ér semmit. Komédiából kell tudni sirni. Ó, én már kitanultam.

— Én is szeretném kitanulni. Nem tanítanál meg?

— Bolond leszek, hogy aztán te is ide jársz. Te, kikaparom a szemedet, ha ide mersz járni.

A kövér ur, meg a karcsu asszonyság ebben a pillanatban kiléptek a vendéglőből. Az asszony végignézte a két rongyos gyereket és csóválta szép fejét.

— Istenem, milyen lelketlenek az emberek. Késő éjjel engedik a gyerekeket csavarogni.

— Sőt küldik is őket — toldá meg a szót az ember, aki ismerte az életet.

— Aztán meg csunya is vagy — mondja a czeruzás kislány — csunyasággal nem lehet itt boldogulni.

— Ha kialudtam magamat és nem fázom, szebb vagyok.

— Hiszi a piczi, — kaczag a másik — én rám, ha fázom is, azt mondják: milyen csinos arcza van, kár, hogy nem öregebb néhány évvel.

— Mi volna akkor?

— Akkor? Hej, ha már nagy lány volnék. Akkor én is hust vacsoráznék és kalap volna a fejemen s minden nap más szeretőm volna.

— Az megver.

A czeruzás lány rábámul.

— Megver?

— Igen, az anyámnak is volt szeretője, a Laczi bácsi, aki pedig verte és most ki is dobott bennünket, mert már megunta.

— Jaj de szamar vagy, — kaczag a másik, — a te anyád csak összement egy ringyes-rongyos disznóval, de én szerető leszek, érted? Uri ember szeretője, aki megvacsoráltat, szép ruhát vesz és sok, sok pénzt ad.

— Olyan jók a gazdag emberek?

— Dehogy jók, csak finomak és szamarak és banni kell tudni velök. Szép a te anyád?

— Nem tudom, — motyogja bátortalanul a szegény kislány, — azt bizonyosan tudom, hogy nekem tetszik és a Laczi bácsinak is eleinte nagyon tetszett, mert akkor mindig volt mosása és a maga pénzéből főzött.

— Akkor nem szép és esze sem volt. Mert ha szép lenne és esze volna, nem állt volna össze szegény ember-

rel. Mert a szegény ember pénzt kér az asszonytól, a gazdag ember meg adja a pénzt a lánynak.

— Akkor én gazdag emberhez megyek.

— Én is. Ó, én nagyon gazdag leszek, én tudok majd banni az emberekkel. Annyi pénzem lesz, hogy még a takaréka kell raknom, mert otthon el sem fér.

— Kérlek szépen, taníts meg a sirásra, — könyörög a másik, — úgy szeretném, ha megint lakásunk lehetne!

— Majd ha fagy! Azt hiszed, az úgy megy. Mi lennék én, ha minden rongyos lány czeruzát árulna! Állj ki az utcára és kéregezzél. Nem lehet mindenki czeruzárosnó.

Ezzel a fekete kislány gögösen felhuzta a vállát és faképnél hagyta a gyámoltalan másikat.

Ez csüggedten, de káprázó agygyal bandukolt vissza a sötétbe. Amit hallott, az tündérmese volt. Hogy az a másik még ott fog ülni a gazdagok között és sok pénze lesz s ő nem teheti, mert nincs czeruzája és tán nem elég szép. Amikor a padhoz ért, ahol anyját hagyta, megjed. Egy idegen árnyékot látott a padon.

— Ez is a magáé? — szól egy durva férfihang. — Lelkem, akkor bajos lesz, nekem is van két gyerekem. magának is, hova rakjuk azt a sok gyereket?

— Majd keresek rájuk, — felel alázatosan az asszony.

— Aztán ez mindig így fog csavarogni és ingyen eszi a kenyeret? Mehet vizet árulni.

— Igen, majd veszek neki egy korsót.

— Aztán később virágot is árulhat. Avval sok pénzt lehet keresni.

— Igen, ha a vízzel összekeresett egy forintot, akkor virágot árulhat.

— A korcsmákban — folytatja az ember és ha elég megnézni való a pofája, hát még többre viheti.

— Adja isten — felel az anya. Es a kislány szive örömmel megdobbant: virággal is lehet annyira vinni, mint czeruzával.

Krónika II.

A japán pörgettyü.

— június 9.

Csuzima után három nappal, mikor kiderült, hogy Togó már nyolcz hónap előtt arra és aszerint készülődött, hogy a balti flotta kénytelen lesz a koreai szorosba bekerülni, s ő ott két tűz közzé veheti — a világ legnagyobb tengeri diadaláról szóló hírek olvastára, arra az adatra, hogy az öreg japán békésen átaludta a csata előtt való éjszakát, hogy a csatában tengeralatti hajók voltak a döntők, s a japán flotta hetekig tudott a muzampói kikötőben lappangani, anélkül hogy a mai hirszolgalatos világban azt valaki is megtudta volna: a csata rémképeitől népes álmaim közepett, hirtelen felbukkant előttem annak a fiatal japán újságíró kollégának a képe, ki a saint-louisi japán kiállítás egyik padján mosolyogva fogadta felkinált szivaromat és lelkes bókjaimat:

— Köszönöm, köszönöm, nemzetem nevében, a magam nevében — de mondja, kérem, miért tekintí kegyed azt olyan rettenetes geniálitásnak, hogy a mi fajtánkbeli emberek, akik elvégre szintén emberek, sőt kultúremberek, meg tudják tanulni és csinálni mindazt, amit meg tudnak

tanulni és csinálni a fehér hajóácsok, vegyészek, asztalosok és admirálisok?!

Csakugyan, miért tekintjük annak? A japán, ez most már bizonyos, igen genialis fajta. De ez a genialitás: ez miért volna csoda? Ez a hit s ez a csodálkozás nyilvánvaló kulturgőg a mi részünkről, — tudománytalan elfogultság, mely a kulturának csak egy formáját hajlandó elismerni: a nyugatit. Egyben magunknak is eléggé való meg nem becsülése. Mert kétségtelen, hogy a nyugati népek is igen-igen genialisak voltak, hogy az ezer usque ezeröttszáz év alatt, melynek előtte javarészt vérvívó és félig-meddig barlanglakó vadállatok voltak, akik sokkal nagyobb kinnal és sokkal értetlenebbül illeszkedtek bele a pusztuló görög-római-zsidó kulturába, mint ma a japánok a virágzó európa-amerikaiba: hogy ez idő alatt kitalálták, kifejlesztették s életük részévé tették mind a csodálatos tudományokat és készségeket, melyeket a boldog japánok negyven év óta azon készen és kidolgozottan vehetnek át, tisztára mint megtanulni való és meg is tanulható ügyességeket. Amit egyszer Disraeli vetett oda gőgösen az ő zsidó voltára célzó angol uraknak, hogy: igenis zsidó vagyok, vagyis az én őseim már királyok, költők és hadvezérek voltak olyan időkben, mikor az urak apái még füvet ettek és négykézláb jártak: az áll nagyjában a japán-európai viszonyra is, ám — ezt nem szabad elfelejteni — legalább is akkora dicsőségére az angolnak, az európainak, az amerikainak, mint a zsidónak vagy a japánnak. Mert mentül igazabb, hogy a mai európai és amerikai népek még gyámoltalan vadállatok voltak olyan időkben, mikor a zsidók, az indusok, a kínaiak s a japánok már emberek és művelt emberek voltak, annál nagyobb dicsőségük e vadaknak, hogy — történelmi szemmel nézve igen rövid idő alatt, s a régi kelettől és Rómától meg Áthéntől átvett műveltségnek igen kevés segítségével, sőt ettől sokszor mint békótól szorítatva: mégis olyan hatalmas műveltséget és életre való készségeket tudtak kitalálni és kialakítani, melyeket náluknál sokszorta régiebb és sokkal régebben művelt népeknek meg kell előbb tanulniok s mintegy új bőr gyanánt kell a maguk régi, tisztos, megszentelt bőre helyett magukhoz váltaniok, hogy a történelem versenyében megállhassanak, vagy éppen győzedelmesek lehessenek. Ennyiben tehát *nem* volt igaza az én mosolygó japán kollégámnak.

De viszont mosolygásában igaza volt — maga ez a mosoly már testet öltött igazság volt. Ahogy a mai japán mosolyog, még a hordárja, a pinczéránya, a czirkuszbeli akrobatája is, akikkel a Japánt nem is járt nyugati ember találkozhatik már hol itt, hol ott, Európában és Amerikában: ugy csak olyan emberek mosolyoghatnak s ilyen beszédes némaságba csak olyan emberek izomzata tud szétszaladni, akiknek már hetvenhetedik öregapjuk is lelki életet élt, s ennek testi kifejeződésében eljutott legalább is addig a kezdőfokig, ahol a művelt ember a többi állatoktól, a nevetni nem tudóktól, s a többi emberektől, a csak röhögni tudóktól, elkülönböződik. Nem vagyok gyerek, s nem gondolom, hogy minden japán ember csupa nemesség és csupa költészet. Sőt a japán mosolyt sem szeretem: mindig egy igen kevésbé magasrendű férfiúnak,

az osztrák Körber doktor ur ő exczellenciájának mosolyára emlékeztet, a tipikus *Streber* és *Schleicher* bürokrata mosolyára. De végre is a *Streber*, a *Schleicher*, a bürokrata is kultur-produktum. Azt sem mondom — bár senki az enyémnél értékelőbb szemmel nem nézi a japán művészetet, a japán kertészetet, a japán fegyelmet és emberiséget — hogy a régi, 1868 előtti japán kultúra tulságosan magasrendű kultúra lett volna. Akik a politikában csak a hűbértségig, a hadi technikában csak a dárdavetésig, az élet értékelésében csak az öngyilkosságig tudtak a maguk erejéből és ázsiai szomszédai iskolájában eljutni, azoknak kulturája nem a legmagasabb rendű. De *volt* kulturájuk és pedig rég időktől fogva, s e kulturának, ha nem is a legmagasabb rendű, véghetetlen nevelő hatása van nemzedékről nemzedékre, még testi nevelés dolgában is. A nyugati ember előtt ez akkor világosodik meg, ha elnézi a czirkuszban a japán birkozókat, akrobatákat és szemfényvesztőket. Démoni, kísérteties, majomszerű készség és ügyesség ez, melyhez képezt a nyugati mozdulat s a nyugati izomzat esetlen, otromba, nyers és kidolgozatlan. (Mellesleg szólva: a majomszerűség nem szól ellenem; a maga kulturájában, a fán való mászkálásában és ugráندozásában a majom is kulturállat és szervezete sokkal tökéletesebben hozzáalakult ehhez az életmódhoz, mint nekünk, ősi fáinkról talajra leszállott félmajmoknak, kiknek teste még mindig nem eléggé alakult hozzá a földön, völgyön és hegyen való járáshoz és éléshez.) Mikor a japán akrobata egy kifeszített vékony szál fonálon úgy szalajtja végig a szabadon forgó s éles hegyű pörgettyüt, ahogy a mi gyerekeink az ő csigájukat sík földön sem tudják, vagy ahogy ugyanilyen vagy egyéb efféle ügyességekkel remekel az indus szemfényvesztő: mondom, a nyugati vagy nyugatra sodródott ember előtt hirtelen megvilágosodik, hogy e testi ügyességnek e népekben hatalmasan s ezredévek óta nemzedékekről nemzedékekre szálló hagyomány és foglalatosság gyakorlatában kidolgozódott testbeli dispoziója és készülsége van meg, mely képessé teszi őket arra, hogy bizonyos technikákat és ügyességeket, melyeket nem ők találtak ki, mégis, ha azokat készen és kidolgozottan átvehetik és átérthetik, talán még jobban és még ügyesebben gyakorolhatnak, mint azok a népek, akiknek géniusza e mesterségek, e készségek és szerkezetek kitalálásában remekelt. Már 1868 előtt is, mielőtt az európai műveltséget átvették, a japánok teméntelen idők óta iparűző, kereskedő, művész, katona, filozófus és álladalmi életet élő nép voltak. Kifejlődött bennük, óriási és roppant régi gyakorlat révén a számítás, a higgadtság, a fegyelem, az összetartás az önmegtagadás, a testi ügyesség, a szerszámokkal való bánni tudás tulajdonsága és képessége — tulajdonképpen sokkal erősebben, mint náluknál sokkal rövidebb ideje kulturéletet élő nyugati népekben. Mikor tehát hirtelen átvették a nyugati kulturát s a nyugati technikát, melyeknek gyakorlásához éppen számítás, éppen higgadtság, fegyelem, összetartás, önmegtagadás, testi ügyesség, szerszámokkal való bánni tudás és egyéb ilyen tulajdonságok és képességek kellenek, melyek az ő rég kidolgozott testükben és lelkükben tulajdonképp sokkal magasabb fokon vannak meg, mint a nyugati testekben

és lelkekben: éppen nem csoda, hogy ezek a roppant ügyes, értelmes és fegyelmezett emberek, ezek a végtelenül gyakorlott birkozók, dárdavetők, takácsok, csontfaragók, kereskedők, politikusok és filozófusok csak olyan, vagy akár jobb hajóácsok, vegyészek, gépmunkások vagy admirálisok, mint a mi nyugati ilyen mesterségbeli embereink. A muszka generálison meglátszik, hogy apái, nem is nagyon rég, földmives parasztok voltak, kiknek elméje nem sokat élesedett, teste semmi finomabb vagy pepecselőbb munkában nem gyakorlódott, — a japán bakán meglátszik, hogy ősei teméntelen idők óta kertészek, kalmárok, katonák, takácsok, nyergesek, szijgyártók, esztergályosok, selyemhímzők s mi egyebek voltak, kiknek elméje megélesedett, teste kiügyesedett, lelke tudatossá edződött e régi nagy iskolában.

S meglátszik az orosz-japán háborun is. S mint ahogy meglátszik a kínaiaknak: nem ugyan háboruin, mert ebben tökéletlenek, de például diplomáciáján, melynek atyamestere, az öreg Li Hung Csang, az egyetlen eleven ember volt, aki a mi Andrássy Gyulánkon kívül a nyugat nagy Bismarckjának imponált. Gondoljuk el, hogy Magyarországot ma hirtelen tenger folyóná körül s ezer esztendőre elzárna bennünket a többi világtól s annak tudomása elől. Ezer év múlva aztán hirtelen rajtunk ütne az idegen világ, mint ahogy rajtaütött 1868-ban Japánon. Ha ez ezer esztendő során a mi enclavénkban kifejlődött vagy tovább fejlődött bizonyos műveltség s e műveltséggel bizonyos testi és lelki diszpozíciója az embereknek: akkor *ezen* fordulna meg, hogy az új világban meg tudnánk-e állani. Ha az a világ vizen járó lesz: nagy könnyűségük lesz benne a tiszai és dunai halászsoknak. Ha az a világ az intenzív földművelés világa lesz: nagy helyük lesz benne a bolgár kertészeknek. Ha a világ ravaszkodó és marakodó világ lesz: nagy erővel állatnak meg benne bennünket a mai fiskálisok késő unokái. És így tovább.

Ezek a japán generálisok és admirálisok szakasztott úgy kormányozzák a hadi koczkát, mint a japán ügyeskedők a czirkuszi pörgettyűt. Ez azonban kevesebbet von le a japán generálisok és admirálisok érdeméből, mint amennyire önkéntelen kalapot emeltet velünk a japán pörgettyű előtt.

I—s.

Szeretem, aki arany szavakat szór tettei előtt s aztán még többet tart meg, mint amennyit ígér; mert vesztét keresi az.

Nietzsche.

*

Nem az a próféta, aki a jövőbe lát, hanem aki a jelent meg tudja érteni.

Walport.

*

A kötéláncos irigyen nézi a kőművest, milyen könnyű a mestersége, a kőműves irigyli a kókiert. Melyiknek van igaza?

Keller Gottfried.

*

Sok tollforgató azt mondja, azért banális, mert a publikum úgy kívánja. Szegény emberek. Ha megpróbálnának egyszer kiemelkedni a banalitásból, belátnák, hogy tévedtek.

Félicien Champsaur.

Cornélius Rufusnál.

Cornélius Rufus, itt állok és várok
Födetlen fővel az udvarodon.
Nyilnak köröttem a tarka virágok,
Fürtjeim fujja langy, lágy fuvalom.

Még jókor van ... Félek ... De mentsen a távol,
Ahonnan jöttem én, idegen ...
Nézd, Apollo már messze világot
S tűzparipákkal fut át az egen.

De jösz már ... Feledve a koczka, az éjjel,
Vidám vendégek játszi sora.
Feledve a játék szép Maya szemével
S Falernum arany, mézszínű bora.

Oszlopsoraidra a nap tüze rezdül,
Fejedre is vet egy-egy sugarat,
S hálósobád selymén lopva keresztül
Hárfa lágy, rengő hangja fakad.

Kis ujjak tapadnak enyelgve a húrra.
Kéz, mit csak Gallia földje nevel!
S porfirkutad habja halfejebe szorulva
A dalra locsogva visszafelel.

És jösz ... Saruidnak még lépte se rezzen ...
Szőnyeged fészke elrejtí a zajt.
... De durva hang támad egyszerre megettem,
Rikoltást hallok, hosszú kaczajt.

Angolok jönnek ... És lebben az álom,
És szürke jelenbe omlik a mult.
Körültem Pompei bús romjait látom,
Amint a Vezuv hamvába borult.

Tört oszlopok, házak düledt sokasága,
Minden sikátor zord, elhagyott, holt.
S a vezető szól: Ez, látja nagysága,
Cornélius Rufus kéjlaka volt ...

Pompei, május 26.

Pásztor Árpád.

Zarathustra mumiája.

— Kisebb regény. —

Irtta: KUPCSAY FELICIAN.

(4)

III.

Változhattak az idők és a körülmények, változhattak az emberek és módosulhatott a színhely, ahol lejátszódnak a világ dolgai, Karmazsin Phintias mindennek daczára Karmazsin Phintias maradt, benső természetében egy és ugyanaz. Az egyetemről kikerülve, képzettségét Pesten kívánta érvényesíteni megfelelő helyen. Csakhamar feltűnést keltő sikerei is voltak, és mégis ezekről sokkal kevesebbet beszéltek az emberek, mint arról, hogy milyen *különös* egy férfi. Visszavonultan él, nem vágyódik multságokba, nem kártyázik, nem iszik, nem járja a klubbokat, s látszólag a nőket sem szereti ... No hát, ez az ember vagy buskomor, vagy örült, vagy csak tetteti magát!

Karmazsin Phintias valóban még legközelebbi barátai is úgy ismerték, mint a megtestesült morált, akinek minden érzése, minden gondolata a *Jó* szolgálatában áll. A *Jó* a létező ideák legfőbb ideája, mondotta nem egyszer barátai-

nak. A jónak kell, hogy éljünk, akármilyen pályán is vagyunk; örök törvények parancsolják ezt. Valamint a nap a látható világban életet és ismeretet hoz létre, valamint a szemet látóvá és a tárgyakat láthatókká teszi és egyuttal növésnek indítja azokat, azonképpen a *Jó* is örök forrása a létnek és a tudásnak, a megismerhetőnek és megismerőnek, valamint a boldogságnak is, amíg élet, tudás és ember lesz a földön.

De nemcsak beszélt, hanem így is élt Phintias, úgy hogy barátai fogadni mertek volna bárkivel, hogy Phintiasnak életében sem bűnös gerjedelmei, sem vétkes gondolatai, még kevésbé erkölcsellenes cselekedetei nem voltak soha. De ugyan hogy' is lehettek volna, mikor reggeltől késő estig főnöke irodájában dolgozik? Munka végeztével pedig ahelyett, hogy kellemesen szórakoznék, hazamegy és lefekvésig tudományos könyvekben buvárkodik s még álmaiban is a fennálló rend javításán töri az eszét. Belzebubnak nincs ideje, nincs alkalmja arra, hogy ezt az embert csak egy perczig is tétlenül találja. Pedig a huszadik évét is betöltötte már; ideje, hogy egy kicsit férfias legyen, hogy olykor kirugjon, turbékoljon, szeressen mint a többiek! Ez illik a férfihoz és mindenkinek tetszik! A természet is így követeli!

A Ferenczik-bazára előtt, a korzón, éppen rajta, korához nem illő józanságán mulattak barátai, mikor az Eskü-ut felől egyszerre csak feltűnt Phintias alakja. Sietve, szinte lihegve jött feléjük, s midőn kezét szorított velök, угyszólván csak ennyit tudott mondani:

— Barátaim, oh édes barátaim! — Hangja akadozott; szemei ragyogtak egy benső tüztől, amelytől szinte egész testében reszketett.

— De hát mi történt veled? Ne hápogj, hanem beszélj! — fordult hozzá Gligor. — Bizonyosan valami számárság! — De ugyanekkor, el akarván venni szavainak élet, barátságosan átkarolta Phintiast s többiekkel együtt indult az Erzsébet-hid felé.

Phintias csak most ismert rá Gligorra, arra a Gligorra, akivel a többiek láthatólag nem a legszívesebben mutogatták magukat a főváros emez előkelő helyén. Kopotás külseje, cinikus beszédmodora a züllés útjára tért ember benyomását keltették, s ismerősei kerülve kerültek mindenütt az egykor kicsapott s most színészkedésből tengődő diákot. De Phintias másnak látta. Számára Gligor mindvégig az egykori játszótárs maradt, az első személy, kit szíve a földön legelőször szeretett, akivel együtt ácsorgott valaha a kirakatok, boltok, a panoráma előtt; akivel együtt kutatta fel a Városmajor rejtelseit, akivel együtt ministrált valaha a buđai kapuczinusoknál; akivel egykor együtt volt az intézetben, mindaddig, míg Gligort onnan ki nem csapták s ha akkor nem szégyelte őt kikísérni könnyes szemekkel a kapuig, miért restelné most, hogy vele van, hogy ragaszkodik hozzá? Talán minden másképp fordult volna az ő életében is, ha anyja el nem hal olyan korán, ha az öreg Gligor üzletét egy színésznőért ott nem hagyja, szóval, hogy ez a Gligor ma egy nyomorult ekzisztencia, aki csaknem állás nélkül tengeti napról-napra életét, ebben talán nagyobb része van a végzet akaratának, mint saját hibáinak.

Az, hogy Gligor most is durva volt néha hozzá, nem bántotta őt. Hiszen ő sem más. Gligor szemében, mint Pubi Phintias, rég mult idők játszótársa a Rinaldó-térről, akivel szemben magunknak sok mindent megengedhetünk.

— Hát ma délután, alig egy órával előbb történt az egész, — kezdé Phintias s ki lehetett érezni, hogy végre megtalálta a helyes kiinduló pontját annak az eseménynek, amelytől úgy megrendült teste, lelke.

— Igen, ma délután, egy órával előbb, a főnököm egy levelet adott át nekem e szavak kíséretében:

— Kedves Karmazsin, én teljesen megbizom magában! Az ügy, amelyet Önre fogok bízni, sürgős és fontos is. Ime, vegye át ezt a levelet és vigye el tüstént az opera direktorához s adja azt át neki személyesen, az én nevemben. De ne kiméljen kérem semmi fáradságot! Siessen ahogy csak tud. Felkaptam az első villanyosra, s mintegy negyedóra mulva ott voltam az operaház kapuja előtt. Belétem a lépcsőházba, majd egy melléklépcsőn haladtam felfelé, az igazgatósági irodához.

— Kopogtattam s benyitottam. Egy öreg ur fogadott, akinek elmondottam megbízatásomat. Kíváncsi fülekkel hallgatott végig, majd kijelentette, hogy nem ő az, akit keresek. Az igazgató, mondá, a színpadon van elfoglalva, ahol Susanne-nal jelmezes főpróbát tartanak; Susanne-nal, a híres »*lioni csalogánnyal*,« aki vendégjátékait ma este a Mignonban kezdi meg. És idegennek a színpadra ebben az órában nem szabad.

— Bár utolsó szavainak erősebb nyomatékot is adott, én mégsem tágitottam s kijelentettem újra, hogy fölöttébb fontos ügyben keresem a direktort és okvetlenül találkoznom kell vele!

Erre az öreg ur, akivel beszéltem, betuszkolt egy ajtón, melyet eddig észre nem vettem.

— Am viselje a következményeket, — mondá és becsapta mögöttem az ajtót. Mire körülnéztem, láttam csak, hogy a kulisszák misztikus, festett világában vagyok. Egy pillanatban úgy tetszett nekem, mintha abszolút csend fogna körül, de a következő pillanatban valahonnan, ismeretlen mélységekből zene- és énekhangok törtek elő s kúsztak végig a kulisszák útalan útjain. Mintha zárdában lettem volna, egy sötétes czellában, ahol csupán az apácák búskomor danája otthonos.

Először életemben láttam magamat színpad között, azon a helyen, amelyről annyi mese, annyi mende-monda kering a külvilágban. Szívem hangosan dobogott. Megnevezhetetlen félelem és rettegés vett rajtam erőt. Az a gondolat, hogy szívem ideálja, gyermekkori szerelmem tárgya: Fruzina szintén ennél a színháznál működik s én, ki évek óta, угyszólván, nem láttam őt, itt talán meg is szólíthatom s kezeit megcsókolhatom, mondom: ez a gondolat elkábított s a főnökömtől kapott megbízásról szinte megfeledkeztem.

Nesztelenül, lábujjhegyen surrantam előre. Az első káprázat okozta sötétséget nemsokára halvány szürkület váltotta fel s lassanként az egyes diszleteket világosan kivehettem. A dekoráció templom-udvart ábrázol; itt egy rózsalugas, amott kastélyromok, emitt falusi ház, kerttel, s még sok, sok mindenféle, ami mind olyan némán tekintett felém. Nemsokára a színpad közelébe értem. Láttam a színészeket jönni-menni, sürgögni, forogni lázas sietséggel. Gligor, a te apád is ott volt; ott állott a kardalosok csoportjában és énekelt; én bölintottam is feléje köszöntőleg, de ő nem látott meg. Mindnyájan Susannet nézték, a »*lioni csalogányt*,« amint jelenését elvégezve, a kulisszák mögé sietett. Ugyanott egy elégáns, de kiélt arcú ur lépett eléje, átkarolta s megcsókolta. Susanne szó nélkül tűrte; nevetett, nevetégt, mintha valaki csiklandozta volna. Én úgy éreztem magamat, mintha tiltott dolgot látnék s köhécselni kezdtem, hogy észrevegyenek. Erre aztán felém törtetett Susanne becézője, a kiélt arcú ur. A bosszuságtól, hogy valaki megfigyelte, elsápadt, rámförmedt bosszusan:

— Hé! Kicsoda maga és mit keres itt?

— Bocsánat! — szóltam s gépiesen nyújtottam feléje főnököm levelét, — az igazgatót keresem, az igazgató urat.

— Nos, az én vagyok! Ah igen, a főnökétől hoz izenetet? — s mosolyt erőltetett ajkaira. Átvette a levelet, idegesen törte fel a borítékot s elolvasva, csak ennyit mondott:

— Sapristi! Most rögtön választ, határozott választ nem adhatok. De majd rendezni fogom; kérem, csak ennyit mondjon a főnökének... és... és uram, azon az ajtón, amelyen át idejött, távozni nem lehet, hanem amott balra, a csigalépcsőn, a vészkijárón a leggyorsabban jutni ki a szabadba!

Más szavakkal ez annyit jelentett, hogy kotródjam el a kulisszák közül, mert alkalmatlan vagyok. De ez a kiutasítás végre is olyan udvarias formába volt öltöztetve, hogy nem bánthatta önérzetemet, sőt tanácsát még meg is köszöntem neki, hiszen a kijárat megtalálása máskülönben igazán nehezen ment volna. Már pedig nagyon vágyódtam egy kis üdőbb levegő után, olyan nyomasztó volt az atmoszféra a festett lombok és virágok között.

A megjelölt ajtóhoz értem, kinyitottam és beléptem. De aztán hirtelen szédülni kezdtem s úgy éreztem, hogy leesett a fejem. Képzeljétek, oh képzeljétek csak: tévedésből egy női öltözöbe nyitottam, a balleuseők szobájába s ott állottam megdermedve az ajtó küszöbén. Előtem sok bájos termet, édes igéző arcz, amelyek azonban egy szatir csunya maszkiájává olvadtak képzeletemben, felfalással fenyegetve engemet. Iszonyuan resteltem a dolgot. Egy-némelyek sikoltoztak, egynémelyek integetve hivogattak, mások ismét kikaczagtak és én azt hittem: meg kell halnom rögtön. Mindazokból, ami ezek után következett, világosan csupán egyre emlékezem. Legnagyobb elfogódottságom s kábulatom közepette egy fiatal leány lépett ki a balleuseők sorából, maga is fedetlen vállal, meztelen karokkal, széles túllszoknyában, selyemcipőcskében s felém nyujtva jobbkezét, mint a vakot, kivezetett az ajtón.

— Phintias, Phintias, jöjjön csak velem! — sugta a fülemben s én tehetlenül követtem őt, mint a médium a hipnotiseurt. Csupa kellem és báj volt ez a leány. Arcza, nyaka, termete, nézése és hangja emlékeztettek valakire. Váltig mozgolódott bennem a sejtelem, hogy ezt a leányt valahol már láttam, hogy ez a lény számomra nem idegen. Elmosódott mesék támadtak fel emlékezetemben s én nem tudom, hogyan, miként, de megkérdeztem hirtelen:

— Szép kisasszony, mondja meg nekem, ha kérdésemmel terhére nem vagyok: egy Fruzina, Gligor Fruzina nevű balleuseut nem ismer-e itt?

— Csacsi, hát nem ismered reám? Hiszen Fruzina én vagyok! Én! Én!... Mióta várom, hogy egyszer meglátogass. Ez igazán nem szép tőled! Mondják is, hogy olyan büszke lettél, pedig az utca porában valaha együtt fetrengtünk... Ugy, ugy... — s e szavaknál szorosan magához ölelt.

— Igen, ezt mondta Fruzina s én szerettem volna, ha beszédének soha vége nem szakad. De végre ez is csak egy pár perczig tartott, míg a lépcső-labirinton át a nagy kapuhoz értünk, amelyet kinyitott előttem; és kint az utcán ismét egyedül valék.

Phintias itt mélyen felsóhajtott, aztán suttogó hangon, elborult arczzal folytatá:

— És látjátok fiuk, akkor, azokban a percekben támadtam meg életemben a leggaládabban a világot fenntartó erkölcsi jó-nak oszlopát. Mikor fölocsudtam, ott a kapu előtt, mikor már minden kábulatnak vége volt s a friss levegő visszaadta józan eszemet, öntudatom legvilágosabb pillanataiban gyávának, pulyának néveztem magamat, amiért elmulasztottam kiaknázni előbbi helyzetemet. Hisz Fruzina csaknem kínálva kínálta magát, hogy megöleljem, keblemre szorítsam és egy édes csók, egy ölelés ott a lépcsőházban... Isteneim, mindez ugyan kinek ártana?... De talán még nem késő, — gondoltam magamban, — hátha Fruzina a kapu mögött áll és várja visszatérésemet? Ah, úgy forrt a vérem, démonok gunyos kacaja vihogott körül s láthatatlan ördögfiókák kiabálták füleimbe: Tétó-

vázol? Hát férfi vagy? Ilyen bárgyu vagy, ilyen pulyák a mai férfiak?... Nevetséges, nevetséges, hahaha!...

— És én visszarohantam a kapuhoz, gépiesen kocogtam rajta s a kulcslyukon keresztül fuldokolva suttogtam: Fruzina, Fruzina, imádlak, nyisd ki az ajtót!

Azónban eltelt egy perc, eltelt öt perc, eltelt egy negyedóra és senkisémet jött, hogy kérésemet teljesítse s én csak ezután ébredtem örült szándékom aljasságának tudatára. Ez már az emberekben élő erkölcsi jó-nak tudata volt s lelkeket betöltő fénye mellett egyszerre világosan láttam értelmi öntudatom kiskoruságát, amelynek tanácsára Fruzinát érzéseim számára már lefoglaltam s nem rettegtem őt, az angyalt, a tisztaság és erény szent edényét, bár csak képzeletben is bepiszkítani.

Gligor, Phintiasnak e szavai után hangos kacagásba tört ki. Ugy látszott, neki téfszett e bolondos eset s mulatott rajta, ahelyett, hogy Phintias kérdőre vonta volna, amiért lánytestvére ellen bár csak gondolatban is erkölcstelen merényletet tervezett. Közben még sarkalta is Phintias:

— Folytasd, folytasd... igazán érdekes, igazán nagyszerű eset! Ha Fruzina hallaná... ha hallaná!

— Barátaim, őszintén mondhatom, — folytatta Phintias most még nagyobb tüzzel, — hogy e cselekedetem szörnyűségére való ébredés iszonyu volt nekem. Fruzinára, erre az angyalra, erre a tündérre uszítottak engem a sötétség lakói: Lucifer és Mefisztó famuluszai! Ő reá, aki mentő karját nyujtotta felém akkor, amikor a szégyenkezés örvényében elveszhettem volna; ő reá, aki ott a színház sikamlós talaján fizetésért mosolyog és tánczol, csak hogy éhen ne haljon, mert erényéből nem csinál üzletet; ő reá, akit titokban magam is támogattam névtelenül hozzáküldött pénzsegélyvel, csak hogy a szükség ballépésre ne vigye: mondom, ő reá, saját védenczemre ingerelt a szenvedélyem, hogy elbuktsam őt, hogy a jó-t, melyet önelkemmél ápolgattam, önmagam sárba fojtsam.

— A kínos felébredést még kínosabb megbánás követte, az a megbánás, mely csaknem tudja, hogy hiába való. Bocsánatot akartam kérni Fruzinától s még jobban zörgettem az ajtón, csak hogy megjelenjen, csak hogy beszéljek vele. De zörgetésem süket fülekre talált, senkisémet jelentkezett s ime most itt állok, mint egy bűnös, aki bűnéért a legcsekélyebb kiegészítéssel sem élhetett. Oh verjete, verjete meg, kérlek! Ez talán használni fog; legalább ti büntessetek. Érzem, tudom, hallok, látom, hogy a megsértett erkölcsi jó elégtételt kíván.

— De Phintias! Minő sülyedés! Micsoda aljas világban élsz! — szóltak közbe a többiek. — Te képmutató, te! És még játszani mered mindenütt a kifogástalant s prédikálsz a jó-t, mikor annak te is egyik rombolója vagy?!... sőt rosszabb vagy a többi rombolónál s mégis jobbnak hirdeted magadat. Te képmutató, te erkölcsileg perverz!...

— Szégyelhetném, hogy veled látnak az emberek! — tette hozzá Gligor s undorának kiejjezéseül a járdára köpött.

— Nem, nem! — tiltakozott Phintias erőteljes hangon. — Félre ne ítéljete! Hiszen azt, hogy én a többiek-nél jobb vagyok, sosem állítottam. Ember vagyok én is, ők is csak emberek, akik a gonosznak láthatatlan csapdái között törtetnek a tökéletes jó felé, annak birtokáért. Engem csak leköt a mindennapos, szakadatlan munka s ez visszafojtja bennem sokszor a vétkes vágyódásokat. Hivatalom eszmekörében, az előrehaladás vágyában, a jó-nak önönmagamban szüntelenül ápolt szeretetében találok meg azt a világot, amely elvon az erkölcsi világrend elleni vétkezéstől. És így élve, jöhetnek idők, amelyek a tökéletes jó-nak, a tökéletes jó-ságnak tudását is meg fogják hozni nekem s ezzel együtt a tökéletes földi boldogságot is. Ma még csak másodrendű, negatív a boldogságom.

A gonosz ellen küzdök s boldog vagyok, ha a rosszat, amely gyönyört ígér, nem követtem el. Az igazi tökéletes boldogságot csak a tökéletes jó bírása szülheti és hiszem is, hogy azt az ember még e földön is elérheti!... Csak jobbá lenni napról-napra s jóvá tenni másokat! Ez az ut vezet oda.

*

Phintias arca egészen átszellemült. Ugy érezte, mintha most egy csodálatos sugallat folytán egy fokkal előbbre jutott volna a *tökéletes jóság* megismerésében. Jobbá lenni napról-napra s jóvá tenni másokat! A jóra sarkalni, a jóra oktatni kell a velünk érintkezőket; aki ezt megteszi, az jobb mint az, aki a jót csak magának tartogatja s annak üdvéről másnak nem beszél.

Szavainak befejeztével barátaira nézett s komoly tekintetükből olyan valamit olvasott ki, mintha az a nagy igazság, amelyről ő most itt beszélt, őket is meghatotta volna.

Ezalatt az Eskü-ut végeig értek. Nagy néparadat hömpölygött mindenütt. E gyönyörű tavaszi estén ezren és ezren siettek a dunaparti sétányokra s a hidon át a gellérthegyi mulatókba. A villanylámpák egymásután káprázatos fényre gyultak s megkezdődött a maga nemében páratlanul álló fővárosi esti élet.

Phintias gondolataiba merülve, szinte gépszzerűen haladt előre. Egy ivlímpának hirtelenül fellobbanó fénye kényszeríté, hogy önmagából a külső világba is kitekintsen. Kissé megtántorodva a lámpa világosságától, ösztönszerűen kapkodott maga körül, hogy belefogódkozhasson barátaiba.

Akkor vette észre, hogy már nincs körülötte senki. Hátrafordult, kereste őket a nagy tömeg között s csak akkor látta, hogy egy demimonde társaságában vigan hahotázva repülnek tova.

— Oh, talán még nevetnek is rajtad, Phintias! A leány is gunyol, még meg is fordul... ni, ni, most szemedbe nevet... még fűgét is mutat: Csacsi! csacsi... mindig vártalak, de sohasem jöttél, pedig a pénzért, amit gyakorta küldtél, csókot is kaphattál volna! De nem jöttél s a pénzedet mással mulattam el.

— Ez a leány, aki így beszél, Fruzina, Gligor Fruzina, a balleuse, senki más — konstataulta Phintias szinte jéghideg nyugalommal — és a távozók felé szaladt, hogy kiragadja őt a rossz emberek karmai közül. De Fruzina félrelökte s az egyik fiúnak a nyakába borulva, nevetve mondta: Ilyen ember kell nekem! ilyen csinos, akivel mulatni lehet. Te pedig takarodj, hogy sohase lássalak; félek, hogy elüzöd a jó vevőimet. Én nem tudok az érényhez; az érénytől akár meg is dögölhetek! Mondom, pusztulj, pusztulj, hogy ne is lássalak! Piha! Utálok a bárgyuságot!

És ott hagyták őt egyedül, ama problema előtt: ki a bolond, ki a józan, ki a jó és ki a rossz e társaságban? E kérdésekre megfelelni hiába próbált Phintias. Szívét a legnagyobb bizonytalanság kinozta e percben s az erkölcsi fájdalomtól nem tudta megkülönböztetni az érzéki és az érzékfeletti dolgokat. Elvesztette, kiejtette kezéből a mérőfonalat s a bensejében támadt zürzavarnak általános benyomása olyan volt, mintha erkölcsileg ismét csődöt mondott volna.

Az imént még állította, hogy a jóra tanítani kell s lehet is másokat s most mindez egyszerre nagyon is kétségessé vált előtte. A jót talán még se mindenki tudja megérteni. Most hirtelen ez a gondolat kerekedett felül benne, hogy a női nemnek talán soha fogalma sem volt és soha fogalma sem lesz a jóról, olyan értelemben, amint azt a férfi szíve érzi. És hogy lehet az, hogy a jótól néha férfiak is undorodnak, holott azt inkább szeretniök kellene. Valóban férfiak-e ezek, avagy csak himek, himnemű lények? Mert lehetetlen, hogy a jó értékét fel ne fogja, meg ne értse, meg ne szeresse, aki férfi.

Félelem szállta meg Phintiaszt annál a feltevésnél, hogy azok a százak és ezrek, a kik most mellette emberi formában elhaladnak, talán nem is emberek s hogy az a villanylámpa, amely előtte a tulsó járdán világít, jobban megérti a jót, mint mindazok, akiknek fényét osztogatja. Ugy érezte, mintha az a lámpás a *tökéletes jónak* már is birtokában volna, hiszen ingyen végzi szolgálatait s mosolyogni látszik a boldogságtól, hogy hasznát veszik mások. Salvatore táti bódéjában is ilyen lámpást tartott kezeiben Zarathustra; éppen ilyen volt az alakja!... ilyen a lobogása és a pózna színe is éppen olyan szürkés, mint Zarathustra ruhája. És Phintias úgy látta, mintha a bölcs megjelenék, az ivlímpásban csodamódon elevenné válna s szent áhitattal indult át hozzá, hogy térdeit átkarolja. Talán megszólal majd Zarathustra s szavai eloszlatják a ködöt, amely lelkének világos látását elborítja.

Fülét a póznafára fektette s hallgatta a bensejéből előtörő zümmögést: Mért nem jöttél, mért nem láttál Salvatore tátinál? Bölcsőbb volnál önmagadnál... önmagadnál... Mért nem jöttél, mért nem láttál Salvatore tátinál?

Phintias könnyes szemekkel, fuldokolva sugta be a pózna egyik hasadékan:

Zarathustra! Zarathustra! Még csak egyszer, még csak egyszer jöjj el! Elmegyek, hívás nélkül elmegyek!... Bizony isten!...

És Zarathustra azt felelte: Eljövök!

IV.

A nyár folyamán Phintiasnak csaknem összes barátai és ismerősei elhagyták Pestet; ki ide, ki oda távozott, önszántából vagy a viszonyoktól kényszerítve. Napok multak el anélkül, hogy a fiuk közül csak egygyel is találkozott volna. Gligor sem mutatkozott, amióta a ligeti kis arénába kardalosnak bejutott. Salamon is eltűnt; levitték a Balkánra katonának. Ki tudja, mikor jön vissza?... Volt egy hét, amely alatt ugyszólván teljesen kihaltak tünt fel Phintias előtt Budapest. Utcáin egy neki rokonszenves, egy jól ismert arcot hiába keresett. Ott, ahol azelőtt csoportosan talált kedves emberekre, most vagy senkit se látott, vagy csak idegent.

Kinos és fullasztó volt ránézve ez az állapot s habár belátta, hogy barátainak jelenléte sokszor szenvedést okozott neki, mégis inkább kívánta azt, mint ezt az elhagyatottságot, ezt az egyedüliséget.

Emberekre volt szüksége, hogy a velük való érintkezésben gyakorolhassa magát a jó, a nemes cselekvésben. Két hét óta egyetlen egyszer sem nyílt erre számára alkalom, mert azt, hogy tegnap az irodában egy koldusnak pénzsegélyt adott, nem is tekintette jó cselekedetnek; erre kötelezve volt s kötelezve érezte erre a magafajta emberekből álló egész társadalmat. A jót jóvá éppen az teszi, hogy az nem ered kötelelességből, hanem valami egyébből, valami egészen másból. A jó független minden anyagi tehetőségtől; a jó független és önálló, mint a nap fényessége, világa, mely hogy megszülessék, gyújtófécskára nem szorult. Jó az, ami független az értelemről s független a biztatástól; jó az, ami önmagától támad, önmagáért eszmél; jó az, ami bennünk, mint egy második én, külön létezik. Jó az a megfoghatatlan, az a kimondhatatlan valami, aminek a lényegét az állat is megérti magyarázat nélkül.

Ismét ezek a gondolatok üzték egymást Phintias agyában, amint az irodából délutáni öt órákor távozott. Két színházjegye volt az Uránia-színház megnyitó előadására, de oda is igaz örömmel csak úgy mehetne el, ha társat találna, akinek az egyik jegyet oda ajándékozhatná.

Ha a közelben volna Gligor, a színházba őt vinné

magával; vagy felkeresné többi társait. Egytől-egyig örülne, hogy a színházba mehet. De leginkább Krepelka örülne, ha még élne s ha meg lehetne őt most találni valahol! Szegény Krepelka Mátyás, mennyire rajongott a színházért!

Phintiasnak nem maradt más hátra, mint belenyugodni abba a gondolatba, hogy vagy egyedül megy, vagy az egyik jegyet egészen idegennek adja oda.

Az utóbbi gondolatot tetszetősnek találta. — Oh bizonyos, — gondolta — akárkit állítok meg az utcán s uri módon megkínálom: »Jó uram, vagy asszonyom, ha meg nem sértem, fogadja el tőlem e színházjegyet«, alig utasítja vissza valaki.

De azért még sem merte a legelső szembejövőt megszólítani. Sőt a második, a harmadik, a tizedik is elhaladt mellette, anélkül hogy egyikhez is szólni mert volna. Majd azt hitte: a járókelők közül csak azt kell kiszemélnie, aki több bizalmat kelt maga iránt: például egy szökét, aki se nem kövér, se nem sovány s tekintetében van valami bánatos. Az ilyen alakok megértik az embert. És nem is kellett ilyenre sokáig várakozni. Alig hogy a Drága-utca irányába nézett, egy szöke uracsot látott közeledni. Ez mintha csak Phintias szándékát kitalálta volna és sietne, hogy a jegyet mások elől elhalászsza. Már öt lépésnyire sem lehetett. Phintias már szólni is akart, de e pillanatban egy megdöbbenő s szívének mégis jóleső felfedezést kellett tennie. A szöke, bánatos arczu ifjuban Krepelka Mátyást vélte felismerni. Krepelka Mátyást, a csavargót, a Zsuzsika-utcai sihedert, a városmajori merénylőt, az apátlan kivaszt, — elegáns divatos ruhában. Fogadásból életét merte volna rá tenni, hogy e szöke ifju nem más, csak Krepelka Mátyás! És ebben a bizonyosságban mást nem is tehetett, mint hogy nyomban a nyakába borult és egyre fokozódó ujongással kiabálta:

— Csakhogy megvagy, csakhogy megvagy, édes Krepelka Mátyás! — s könnyei sűrűn omlottak alá az elveszettnek hitt és újra megtalált gyilkos-barát láttára.

Mindez pillanat alatt történt, de a következő pillanatban az idegen erélyesen ellökte magától:

— Örült! örült! Mit akar? Félre! — segítség! — Ön téved... én nem vagyok Krepelka Mátyás... Micsoda komisz egy név! — s ekkor már emberek, gyerekek, asszonyok és sihederek csoportja vette körül Phintiast és ismeretlen társát s valaki a megrémült bámulók közül rendőrért kiabált. Egyszerre három rendőr is szaladt az esemény színhelyére s az emberek rablási szándékról, merényletről sugdostak s közel voltak ahhoz, hogy meglincseljék Phintiast. És tévedése annál súlyosabban esett a latba, mert a szöke ifju nemcsak hogy nem volt Krepelka Mátyás, de mindenki a rendőrfőnök fiát ismerte fel benne; igenis a rendőrfőnök előkelő, nagyreményű ivadékát.

(Folytatása köv.)

Volnál enyém...

— Lenau. —

Volnál enyém, ah szép lenne az élet,
Mely így csak meddő harcok gyászporondja.
Kínos keservvel szívem vérét ontja,
És pörbe, végzet, gyakran szállok véled.

Mosolygva tűröm száz baját a létnek
S nem bánt, nem érint semmi borzalom,
Csak egy miatt kesergék sorsomon,
Hogy nem mondhatlak soha az enyémnek!

Barát Ármin.

A tudomány jegyében.

Vámbéry.

Vámbéry Ármin megírta az élete történetét és *Küzdelmeim* czimen könyvbe foglalva kiadta.

Kissé melankólikus, a szomorúság visszacsendülő hangját keltő levegő lengi körül ezt a könyvet, nemcsak azért, mert valóban nagy küzdelmeknek, szenvedéseknek és kitartásnak (amely mindig az önkínzás egy neme, tehát mindig fájdalmas hatást kelt a szemlélésre) a rajzát adja, nem is azért, mert memoárszerűségével azt a hangulatot ébreszti, mintha Vámbéry arra gondolna, hogy befejezi a monumentumot, odateszi pontul ezt a könyvet a többiek diszes sorai mögé, hanem azért is, mert egészen, az elejétől a legvégéig lírikus, szubjektív. Látszik rajta, hogy az írója, annyi objektív tudásnak, ismeretnek és értesülésnek a tárgyhoz szigorúan ragaszkodó leírója, most azt a fájó, — de szívesen fájó — luxust engedte meg magának, hogy mindent a maga szubjektuma nézőpontjából lásson és mutasson meg, mindent az *én* arkimédesi, világot magunkhoz mozdító pontjából tekintsen. Pedig mindig szomorú láng gyulad ki akkor, amikor a multak emlékeiből a magunk lelkének a lángján rakunk autodafét.

Mondom, szomorú levegő lengi körül ezt a könyvet, és az olvasó lelkében is lírikus hatást kelt. A dunaszerdahelyi pióczaereskedő mostohafiának, a sánta és vézna kis zsidófiának átalakulása Hadszi Abdul Resid effendivé, abból meg európai hírű tudóssá, fejedelmek barátjává és — ami a legtöbb — hatalmas példaadójává: tulajdonképpen diadalmas pályafutás és elnyert pályabérnek a története és mégis, amikor az olvasó leteszi a könyvet, nem kielégítő, hanem valami — de éppen nem leverő — szomorúság fogja el. Mert egy életnek a külső története mellett meglátja a belső folyamatot is és tudatára ébred, hogy ami tárgyiasan nézve az eseményeket, nagy sikereket, pompás eredményeket, kevés példájú jutalmazást jelent, az magának a történet első személyének a lelke szerint csekély kis kielégülés, csak cseppnyi víz az ambíció égető szomjúságára. És jön a szomorú tanulság: az elért vágy hajtófát sem ér, a jövő egészen természetes, magától értetődő valami, amint jelenné vált, akinek igazán van lelke, az soha azért a lélekért eléggé megjutalmazva nem érzi magát. Közlélek, vagy pedig a negyedik dimenzió alpesi jéghideg magaslataig emelkedett Übermensch az, aki melegegedett.

Hírnév, kitüntetés, ünneplés, elismerés és jólét, mind nem elégitették ki Vámbéryt. Egészen a szubjektívül felfogott élettörténet írójára vall, hogy nem veszi észre, hogy még más valamit is adott neki a kegyes sors: példaadóvá tette, amit én Vámbéry minden érdeme között a legnagyobbra tartok.

Tizenöt vagy husz éve a mi diákszobánknak is Resid effendinek, a sánta dervisnek útleírásai voltak egyik rugója annak, hogy egyikünknek — lám, hogy árad ide is át a líra és a visszaemlékezés abból a könyvből! — a fantáziája úgy idegződött be, hogy a távolságot, az exotikumot keresse, a másikunk meg a testével is utána mozdult a vágyakozásának és a mongol sivatag sárga homokjáiig vitte el Kőrösi Csoma Sándor, Vámbéry, meg Lóczy Lajos.

Mert szinte az elsők közül való Vámbéry Ármin, aki a tudományt beleigazította abba az irányba, amelyet ma már bizvást és igazán mindenféle nemzetiszínűség nélkül lehet, legalább is a Földről szóló tudományokban *magyar irány*nak nevezni. Ezen itthon lehet mosolyogni — mi könnyen mosolyognak mindenén, ami komoly siker, — a külföldön nem mosolyognak rajta, hanem nagyon komolyan veszik. Tanum rá Németországban Richthofen báró,

a világhírű ázsiautazó, aki a földrajzi tudomány egyik legfeltűnőbb jelenségének mondta, hogy a múlt században Ázsiából csaknem a legjelentősebb eredményeket magyar utazók hozták haza, tanum a Meyer-lexikon új kiadása, amely külön foglalkozik a magyar ázsiautazókkal. De tanuskodnak erről a tényről itthon is külföldről jött tanuk, — külföldiek, tehát lehet nekik hinni, hazámfia, — Hedin Szven doktor és Stein Aurél, akik a Magyar Földrajzi Társaságot tartották a legérdemesebbnek arra, hogy otthon való beszámolásuk után elsőben tiszteljék meg a látogatásukkal. Sőt Hedint Vámbéry bocsátotta szárnyra; ő, mint ismeretlen senki, ide jött el Budapestre, hogy tőle kérjen tanácsot, ajánlást, akiről példát vett. De ezt a dolgot magának Vámbérynek kellene megírni.

Az a magyar irány, amelyről fentebb szoltam, egészen különös és egészen új jelenség a tudományban. Valahogyan triviálisan úgy lehetne kifejezni a mivoltát, hogy a láb sokkal fontosabb része a tudósnak, mint a kéz. A kéz összefogat nyolcz könyvet és ír belőle egy kilenczediket. A láb mint eleven és öntudattal bíró czirkalom felméri területeket, új szemléletek elé állítja a szemet, új impressziók elé a lelket s így a közvetetlen természet leírásának a képességét adja meg. Ezeknek a mi rendszerünk szerint való tudósoknak nem görbe a háta a könyvtárbujástól, hanem aczél az izma a természet meghódításától, a szemükön nem a fliegendei pápaszem ül, a fejükön nem a kopaszságot takargató mommseni hosszú fürtök sarjadoznak, — a látásuk megerősödött a nézéstől, a hajuk sörte a rövidrenyirtságtól. Ha töredékenynek látszik is a testük, aczélból van. Lóczy Lajos, ha sietős az útja; — pedig mindig az, — gyalog megy le Csopakról Keszthelyre, hogy hamarabb érjen, Francé Rezső olyan égető napfényben figyel meg a Balaton planktonjait, amiben bennünket, elpuhult szibarita vázakat, mulhatatlanul vagy napszúrás, vagy gutaütés érne.

Ezt az erőt és ezt a kitartást szinte első lökésként a szentgyörgyi zsidófiu adta meg a magyar tudományosságának. És minden érdemen túl ez a legnagyobb érdeme. Egészen természetes tehát, hogy ezt ő maga nem veszi észre és hogy erről egyáltalán nem ad számot magának a könyvében. A »longum post me idem petentium ordo« egészen a figyelmén kívül marad, nem látja, hogy ő csinált példát, vagy preczedenst, vagy tradíciót Széchenyi Bélának, Lóczy Lajosnak, Kreitnernek, Zichy Jenőnek, Cholnoky Jenőnek, Bíró Lajosnak, Almássy Györgynek és egy sereg külföldi utazónak is.

Ha ezt is meglátta volna Vámbéry a maga életében, akkor talán jobban meg volna elégedve vele. És könyve nem keltené azt a melankólikus hatást az olvasóban is, amit így kelt. Igaz, hogy ez az elszomorodás egyáltalán nem leverő hatása, hanem inkább valahogyan jóleső és megnyugtató akkordban végződik. Mint ahogy Vámbéry is végzi, úgy érezzük: »küzdelmes nap volt, de szép nap volt!«

Cholnoky Viktor.

Uri konvenientia szerint élők nagyobb, — kiméletlen, durva fráterek kisebb czimet adnak mindenkinek, mint ami megilleti. — Aki az igazira kíváncsi: vesszen össze legjobb barátjával.

*

Az emberi tudásnak vegyességét bizonyítja, hogy eddig csak egy pozitívumot tudott végérvényesen megállapítani: a legkicsinyebb 2 × 2-t.

*

Retteg állandóan az utolsó órát, vagy bizonyítsd azt, hogy ha megjön akkor sem félsz tőle. — Mert úgy is mindegy; legalább rád nézve, ha meghaltál: mindegy.

K. I.

A márványleány.

Irta: HENRI DE RÉGNIER.

(2)

Hosszu lebegő fűszálak usztak színén, kibontott haj gyanánt. Azt hitte volna az ember, hogy láthatatlan vizitündérek futkosnak áttetsző tükre alatt, s csak nedves fürtjeik libbennek néha fel. Lány, selymes mormolás ringatta álomba bizonytalan gondolataimat. S ahogy ott állottam, patkódobaj adta tudtomra, hogy lovasok értek fel a hidra.

Albertóra és Giuliettára ismertem bennük.

Mögém érkezve megálltak, hogy lovaik kifujhassák magukat. Alberto fekete lovon ült, Giulietta egy pej kanczán. A lovak oldalukkal érintették egymást. Alberto Giulietta dereka köré fonta egyik karját. Gondolkodtam, vajjon hátraforduljak-e, hogy megszólítsam őket; ösztönyszerű tartózkodás fogott el: még jobban áthajoltam a karfán s tovább néztem a víz folyását. Mire kiegyenesedtem, a két szerelmes már eltűnt, anélkül hogy rám ismertek volna, mert a szerelem csak önmagát látja.

Hazafelé tartva, elméláztam a látottakon és a tengeri meg erdei manókra gondoltam, akiket szerelmes körtánczba akartam kapcsolni, domborművül Giulietta szobrának alapzatára. Elmémbe magam előtt láttam a márványalakot.

Hazaérve, Conrado de Corcorone állt velem szemtől szemben műtermemben.

Tudtam, hogy ő az, noha annyira megváltozott, hogy alig lehetett ráismerni. Magas termete mintha összehört volna. Lázás sápadtság fakította meg arcját. Alig felelt kérdéseimre, úgy látszott, valamely nagy bánat foglalja el. Nyugtalanul járt-kelt föl-alá. Nem mertem tovább kérdezősködni tőle, mikor hirtelen fájdalmas erőfeszítéssel s halkan — noha magunk voltunk — megszólalt:

— Hol van Giulietta szobra?

Eléje vezettem.

A mezitlen márvány mintha élt, mintha lélegzett volna. Mikor Alberto megpillantotta a szobrot, azt hittem összeroskad; észrevettem, hogy sir.

Egyszerű és rettenetes történet volt az, amelyet Conrado de Corcorone elbeszél nekem.

Aznap, mikor tőlem távozva, a két unokatestvér megpillantotta Giuliettát, hirtelen elváltak egymástól, holott máskor együtt szoktak hazatérni az Ó-téren fekvő kettős palotába.

— E pillanattól fogva — mondotta Conrado — éreztem, hogy sorsunk nem jár tovább egymásba font kezekkel. Giulietta ékelődött közénk. Mindketten szerettük, s most már úgy éreztük: ellenségei vagyunk egymásnak.

Valóban, néma vetélkedés kezdődött el köztük.

Nem szóltak egymáshoz. Mindketten Giulietta után vetették magukat. Azon ürügy alatt, hogy Bernardot látogatják meg, aki ágynak esett, mindennap felmentek a rocció majorba.

Egymást váltották fel az öreg párnája és Giulietta mellett. Néha találkoztak utközben, mikor az egyik felment, a másik lejött éppen.

— Gyilkos pillantásokkal néztük végig olyankor egymást. Nem is tudom, miként történt, hogy egymásra nem rohantunk. Éppenugy nem tudom — mondta Conrado — mi tart vissza attól, hogy mikor kedvesével ablakom alatt megy el, elébe ne álljak s meg ne sértsem orczátlan boldogságában...

— Giulietta — vette fel a fonalat némi hallgatás után — nem gyűlölt, de nem voltam bizonyos benne, vajjon nem szereti-e Albertot. De jaj, nemsokára megtudtam a féltékeny valóságot!

Az agg Bernardo halálát követő napon történt ez. Conrado a fenyőerdőben volt Giuliettával, mikor Alberto megjelent. A két férfi megkérte a leányt: válasszon közülök.

— Oh — kiáltott fel Conrado — szerettem Giuliettát! . . . Albertora mosolygott és e mosolyával kikaczagott engem. Tehát Albertót szerette. Hát Alberto csókolja azt a gyönyörű ajkat, ő öleli azt a csodás testet és én . . . én . . .

Alberto a küszöbön állt, távozni készült már.

Pillantását nem tudta letépni Giulietta szobráról. Fényes könnycsepp gördült arczára s én szívemben bús részvétet éreztem.

Az éjjel, álmomban újra láttam a fiut, a könny még nem szikkadt fel sápadt arczáról.

Másnap átküldtem hozzá Giulietta szobrát.

— Fogadd el tőlem — irtam néki. — Legyen a tiéd, vigasztalja magányodat. Ne köszönd meg. Bár kigyógyulhatnál az élő iránt való szerelmedből.

VII.

Tavaszi visszatéréssel évenként álarozos ünnepeket rendeztek a városban. Némelyiken a nagyurak gyűltek össze feleségükkel: ezeken pompázatosan kellett megjelenni. De én jobban szerettem e méltóságos örömnél ama sokkal fesztelenebb álarozos bálokat, hová az ifjak kedveseiket vitték, ahol könnyű vérű leányok töltötték be tisztas anyák helyét.

Egy ilyen legnagyobb csodálkozásomra Alberto de Corcoronéval találkoztam. Mikor megpillantott, kitért előlem és az asztal másik végén ült le. Giulietta, aki mellette foglalt helyet, kecses fejbólintással üdvözölt.

Ugy láttam: csodálatosan szép, de különösképpen sápadt.

Mikor a társaság kivonult a friss levegőre, én is kimentem a terrasra. A Motterone folyt el a fal tövében, széles, gyöngéd morajjal. Lampionok fénye ringott a tükren. Iszapos víz szaga éjszakai növények illatával vegyülten szállt felém. Mielőtt a terembe visszatértem volna, egy faszor valamelyik fordulójánál Alberto fogott meg.

— Beszédem van veled — mondta kurtán és halkan, oly hangon, melyből tompa haragot éreztem áradni. Leültünk egy padra. A homályban hallottam, hogy csörömpöl Alberto törének' hüvelyke a kövön. Keze tehát, melyet nem láthattam bizonyosan a tör fogantyuját rágatta idegesen.

— Hát Conradónak adtad a szobrot? — szölt aztán némi hallgatás után.

Igent bólintottam, de mert a sötétben nem láthatta, azt hitte, nem feleltem, és keményen ismételte a kérdést:

— Conradónak adtad a szobrot?

— Annak.

Valami kis szellő ingatta meg a lombot. Egy távolabb függő lampion fénye néha ránk világított. Alberto haragosan tekintett reám. A tör fogantyuján vércsepp gyanánt vöröslött a rubint.

— Féltekeny vagy — mondtam neki.

Aztán sokáig, erélyesen és szigoruan beszéltem vele. Komor maradt és hallgatott. Hirtelen felkaczagott aztán:

— Igazad van; rosszul tettem. Haragudtam rád. Végre is, mért volna fontos az, hogy a szobor itt van-e vagy amott? Mi is az a hiábavaló élettelen alak? Gondoltam ugyan rá, hogy átmegeyek Conradóhoz és elveszem tőle a szobrot, de ha meglátnám, megölném bizonyára. Nem . . . miért vivnánk meg egy márvány leányért, ha meg nem vivtunk a husból valóért. Haha! . . .

Ez a gondolat mintha egészen nekividította volna; vállamra tette kezét. Halkan a fülembé sugta:

— Milyen nagy gyötrellem lehet az! Szereti és a lány mozdulatlanul, hideg, néma és érzéketlen. Szól hozzá és a kő nem felel. Körüljárja és az üres márványszem nem tekint utána. Olyan az a lány mintha volna, pedig sohasem lesz. Igen, igen, rosszul cselekedtem. Szegény Conrado! Szerette; én: szeretem és az enyém. Nézd, milyen szép!

Giulietta felénk közeledett.

A hold széles képpel, sárgán emelkedett az égen. Távoli zene hallatszott, Giulietta Alberto mellé ült. A férfi egyik kezébe vette a lány kezét, a másikkal mezíten nyakát simította meg. Simította-simogatta lány vonalait, tenyerével paskolgatta kerekességét, aztán gömbölyü mellére siklottak ujjai.

S ezalatt Alberto egyre nézett engem. Kikémlelt. Azt hiszem, ha a legcsekélyebb jelét mutattam volna a vágyakozásnak: megölt volna.

Aztán megint Giulietta gyönyörűséges torkához nyult. Én azonban közönyösen néztem, le sem sütöttem a szemem!

Elhagytuk a fák árnyát és hármában mentünk vissza a terembe. A szél lóbálta a lampionokat. Súlyos, lázas volt ez a szél, vagy inkább gyanus. Egyébként a város gyakran egészségtelen volt, különösen tavasszal és ősszel. A Motterone posványos kanyarodói veszedelmes miazmákat szülnek.

E két évszakban a láz állandó járvány, innen van aztán, hogy az idevaló asszonyok gyakran gyöngék, hervadók, betegesek. Ezért lepett meg Giulietta egészséges szépsége, mikor váratlanul találkoztam vele a vén Bernardo szőlőjében, ahol nehéz fűrtökkel teli kosarat vitt a vállán. A hegyi levegőnek, az istállószagnak, a fenyők illatának köszönhette remek, büszke testét.

De azóta megfakult arcza színe. Ez estén koromszin karikák vették körül szemét; arcza elhalványodott, s ha ismét ki akartam volna faragni valamely alkalmas anyagból: nem a márvány fényes fehérét választottam volna, hanem a bronz mélyebb árnyalatait.

VIII.

De a rossz levegő hatása még az ős bekövetkezte előtt megnyilatkozott. Már a nyár első hevére: hirtelen járvány pusztított végig a városon. A harangok napról napra váratlan halálesetekre kondítottak. A betegség utolsó áldozatai közé sorozódott Giulietta. Én már akkor ott láttam arczán a kórt. Meg is halt a leány.

A koporsóba már nem halvány halottat, hanem ólomszínű hullát zártak. Nem vitte magával a szépségnek azt a felséges látványát, mely néha azzal hitegeti szemünket, kik bennünket örökre elhagytak, csak elszunnyadt élők.

Ugy kellett leoldozni Alberto karját az elcsufított, feloszló testről, és ajakát a rothadásnak indult ajakról.

Kétségbeesetten ragaszkodott ahhoz, ami szerelme vágyát szította. Mikor a sir magába fogadta a szép Giulietta maradványait, úgy kellett elvezetni tántorgó s a bánattól félőruült kedvesét. Én is támogattam a szerencsétlent. Gyászos csapatunk lassan haladt át az utcákon. Végre az Ó-terre érkeztünk. Akaratlanul is az Albertóéval szomszédos palotára emeltem szemem. A rendesen csukott ablakok ma tárva-nyitva állottak. Az Alberto ablakai ellenben rázáródtak gazdájuk bújára.

Magába vonulva élt ezután Alberto.

Kerülte a nap világosságát, egész napokon át mozdulatlanul ült, szemét valamely láthatatlan képre meresztve.

Gyakran meglátogattam gyászának ideje alatt. Mikor először mentem hozzá, találkoztam Conradóval. Végtelenül meglepett egész valója. Rejtelmes öröm tette fényessé

arczát. Feléje indultam, de már messziről kitért előlem, rejtelmesen ajkára nyomva ujját.

Magaviselete engem nem lepett meg.

Mindazok, akik látták, észrevették viselkedése különösségét. Megtudtam, hogy gyakran sétál az utcákon át; senkihez sem szól és néha dalol járásközben. Megesett az is, hogy valamely korcsma lomblyugasában látták. Két poharat tétetett az asztalra. Megtöltötte őket, de mindig csak egyet üritett ki.

A szóbeszéd kíváncsivá tett.

Elmentem hozzá, de nem fogadott. Néhány nap múlva levelet kaptam tőle. Ezt írta benne:

»Barátom, Giuletta visszajött. A hiu test, melyet elevenné tett lelke, a földben rothad most. Ezentúl az örök alakban lakik, melyet te adtál neki, soha nem romló márványból. Köszönöm, boldog vagyok.«

IX.

Alberto fölkel, nagy erőfeszítéssel néhány lépést tett, aztán visszaruskadt székére.

Igy szól hozzám:

— Vége. Giuletta elveszett. A férgek befejezték földalatti munkájukat. Minden erőmmel küzdöttem eddig, tovább nem bírom. Felfalták Giuletta testét a sirban, felszlatták emlékezetemben. Pillanatról pillanatra tanuja voltam e kettős megsemmisülésnek. Éreztem, hogy bomlik szét husa s miként hullik szerte emlékezte. Ha felnyitnám koporsóját, nem találnék benne egyebet bizonytalan pornál, hasonlatosat a hamuhoz, melyet elmémbe hagyott hátra. Ha szemem behunyom: nem látom már, képe homályossá, ködössé vált előttem.

Másnap meg így folytatta:

— Ha viszontlátnám, hacsak egy pillanatra is, hacsak a mozdulatlan, lelketlen márványban, melyből te kifarag-tad: azt hiszem, ujjászületne bennem. Szemem kölcsön-venné alakját, lelkem visszaadná életét. Oh, miért adtad a szobrot Conradónak?

Néhány nap múlva meg ezt mondotta:

— Oh, nagy szerencsétlenséget okoztál...

Aztán érthetetlen szavakat mormolt, fogát csikorgatta, gyorsan föl és alá járt; majd kifogyott erejéből, leült és hallottam, hogy ismételteti magában:

— Elmegyek, hozzá... el... el...

El is ment.

Mi történt a két Corcorone közt?

Hogyan sikerült Albertónak bejutnia Conradóhoz? Senki meg nem tudhatta. Bizonyos, hogy mindkettejüket holtan találták egy reggel Giuletta szobra előtt. Egyiknek a gyöngyös tör hegye volt a szívébe verve; a másiknak torkába a rubintos fejű töré. És kettejük vére egyetlen vértócsává keveredett a földön.

A felszaradt vérfolt még látszott a padlón, mikor a temetőből visszatérve Conrado palotájába mentem. Köpenyem alatt erős kalapácsot vittem magammal, úgy léptem a terembe, melyben a szobor állott.

Még egyszer, utoljára ránéztem, aztán fölemeltem karom és lesujtottam a márványra.

A márvány minden ütésekre szilánkokat repített szét és fehér foltok támadtak rajta. A nemes anyag feljajdult vagy felsóhajtott, aszerint, ahogy a kalapács megütötte vagy csak surolta. Tiltakozott az erőszak ellen, egész eleven szilárdságával. Egy éles szilánk homlokomba vágódott. Kiserkedt a vér belőle.

Valami nagy harag fogott el, mely vak dühvé fokozódott.

Néha elszégyeltem magam, mintha egy nőt ütnék. Néha meg mintha ellenségem ellen védekeztem volna.

Valami különös méreg töltött el — eszetlen érzés, ismeretlen hevület.

Dühösen sujtottam le a kerek mellekre, melyek kicsorbultak. A karok ketté törték; akkor a térdet támadtam meg; egyik a másik után tört el, a szobor meg-ingott; a padlóra zuhant.

Most már alaktalan tömeg volt csupán. Feje, melyet kiméltem, legördült róla lábam elé. Fölvettem; érintetlen volt és sulyos. Köpenyembe burkoltam és kimentem a városból.

Messze elsétáltam.

A Motterone sápadtan fénylett a síkon. A hegy felé vettem utamat. A kis fenyvesbe érve, letérdeltem és mélyedést vájtam a földbe.

Megcsókoltam a márványfej gyászosan, halálosan szép ajkát, aztán a gödörbe tettem.

Ott nyugszik még most is a vörös fatörzsek között, melyek mintha illatos, átlátszó gyanta-könyeket sirnának fölötte.

Vége.

Krónika III.

Király-idyll.

— június 9.

Alfonz király Párisba ment,
Mint... egy erkölcsös éltű szent,
A szerelemlől nincs fogalma,
Ez eddig néki: tiltott alma.
De Párisban türelme fogy:
»Ezen segítségünk valahogy!
Az ördög lesz örökké lilium,
Ha van körötte lányka miliom.«

A párisi spanyol követ
Azonnal mindent elkövet,
Hogy kiválasszon most egy vonzó
Hölgyet tenéked, kis Alfonzó.
A választék az szörnyű bő
S Alfonzra pályáz annyi nő,
Hogy őt e népszerű mulatság
Ábécéjébe beavassák.

A párisi spanyol követ
Most megmozdít minden követ
S lel egy művésznőt, aki férjes,
(A szerelemben sokat ér ez.)
A férj féltékeny egy kicsit,
Azonban ez mellékes itt,
Mert egy művésznőt, aki bájos,
A férj miben sem akadályoz.

A nagykövet elmondja, hogy
Alfonz király türelme fogy
S hogy ez erkölcsös éltű szenten
Segíteni kell, segíteni menten.
Míg dől a szó az ajkirúl
A művésznő szendén pirúl
S azt súgja végül elhalóan:
»Csak bízza rám a többi! Jól van!«

Mivelhogy rendben a dolog,
A követ büszkén mosolyog
S az etikettre hivatkozván
Ott marad még egy óra hosszan.

Megállapít, ahogy lehet
Minden legapróbb részletet
S eltávozik már késő este,
Mint aki dőlget jól végezte.

A nagykövet, hogy hazaért,
Elküld az udvarmesterért
Fontoskodó képpel fogadja
S őt a nagy ügybe beavatja.
Hogy minden rendben meglegyen,
Az udvarmester elmegyén
S habár az óra kissé késő
Mégis fogadja a művésznő.

Mivelhogy rendben a dolog,
Az udvarmester mosolyog
S az etikettre hivatkozván
Ott marad másfél óra hosszán.
Megállapít, ahogy lehet,
Minden legapróbb részletet
S eltávozik még később este,
Mint aki dolgát jól végezte.

Az udvarmester hazatért
Felküld a kormányelnökért
Fontoskodó képpel fogadja
S őt a nagy ügybe beavatja.
A kormányelnök úr se rest
Megyén a hölgyhöz egyenest
S habár az óra kissé késő,
Mégis fogadja a művésznő.

Mivelhogy rendben a dolog,
A kormányelnök mosolyog
S az etikettre hivatkozván
Ott marad három óra hosszán.
Megállapít, ahogy lehet
Minden legapróbb részletet.
S eltávozik még később este,
Mint aki dolgát jól végezte.

A spanyol követ ezalatt
Alfonz királyért elszalad,
Kinek türelme ah, valóban,
Most van teljesen elfogyóban.
Az udvarmester várja őt
A történelmi ház előtt.
S ott fönt, karonfogván a delnőt
Hajlongva áll a kormányelnök.

Alfonz a lépcsőn fölrohan
Aztán eltűnik boldogan,
A három úr kinn, kéjben uszva
Rágyújt a spanyol néphimnuszra.
Az idő oly lassan telik
Ott énekelnek reggelig.
Az ajtó szégyenkezve nyíl meg...
S ezt nevezik király-idyllnek.

Incubus.

INNEN-ONNAN.

Anekdoták a hétről.

(Miért tetszett a királynak minden kihallgatott magyar urak közül legjobban Justh Gyula, aki pedig perszonal-uniót is emlegetett?)

Az öreg B. bácsi roppant fukar ember volt, akinél keserves sora volt a szolgálóknak. Tudták is ezt a lányok és szepegeve mentek a portájára, mikor új szolgát akart felfogadni. Annál jobban meglepte és meghatotta őket, ha, alku végén, az öreg ur betöltött egy pohár vinkót s odaadta az új szolgának.

— Nesze, hugám, hogy így megegyeztünk volna, idd meg ezt a pohár bort a nemzeti asszony egészségére!

A lány rendszerint huzódzott, szemérmeskedett, de végre is az öreg nógatására kiitta a bort, tisztességtudóan mondván előtte:

— Adj' isten a nemzeti ur meg a nemzeti asszony egészségére!

A nemzeti ur pedig így szólt:

— Szeretem, fiam, hogy megittad a bort, mert most már nem csudálkozhatol rajta, ha elzárom előled a pince kulcsát!

*

(Hogy mentette meg Kvassay a hazát?)

Az egyszeri szegény zsidó elment a gazdag Kohnhoz és megkérdezte:

— Hozzám adná az ur a lányát, ha a gazdag Weisz bevenne az üzletébe társnak?

— Akkor igen, — nevetett a gazdag Kohn.

A szegény zsidó erre elment a gazdag Weiszhoz és megkérdezte:

— Bevenne az ur társnak az üzletébe, ha a gazdag Kohn hozzám adná a lányát?

— Akkor igen, — nevetett a gazdag Weisz.

— Ime, a dolog rendben van, — gondolta a szegény zsidó, — és máig sem érti, hogy ilyen világos ígéretek után hogy' dobhatta őt mégis ki: előbb a gazdag Weisz, aztán a gazdag Kohn.

*

(Mit keresett itt Kvassay?)

Mig az uraság familiástól, madmazelostól lenn nyaralt a birtokon, az ispán minden éjjeltájt puskát fogott s bejárta a kastély körül a parkot, annál is inkább, mert feltűnt neki, hogy az új őrök, akit nem nézett jó szemmel s akinek ott kellett volna aludnia a benyilóban, sohasem volt az ágyában. Egy éjszaka a sötétben, a faszor felől, valami fehérét lát suhogni. Odaugrik — hát a madmazel. Rárivall, — a lány halálra rémülten áll meg és reszketve makog:

— Én keresem... én keresek... keresek... keresem...

Az ispán előtt hirtelen megvilágosodott a dolog. Egyet pödört a bajsán s csak ennyit mondott:

— Ments isten, édes madmazel, hogy én elveszítettem volna azt, amit a madmazel keres!

*

A Bektow-cirkuszban a Japánból érkezett Tokio japán csapat képezi az érdeklődés gócpontját bámulatos fürge és ügyes mutatványokkal. Rendkívül érdekesek és vonzóak a hengerszerkezeten történő kerékpárversenyek. Pompásak Xhichale és Sandro, Ciniselli boxoló lovái, Villám fivérek. Van egy gombostűje című kacagató új jelenete stb. Vasárnap két előadás van, délután 4 és este három-negyed 8 órakor.

A berlini lakodalom. A berlini porosz királyi palotában, ahol a német birodalom császára lakik, roppant fényes polgári lakodalom volt a héten. Egy nagyon daliás és elegáns szőke legény esküdött egy nyulánnak, vidám és okos szemű barna leánykával. Ha a gótai almanach meg az eleven történelmi egész ünnepi sokadalma nem bizonyítaná, szinte elhinni is bajos lett volna, hogy ez fejedelmi esküvő volt, mert igazán nem látszott rajta semmi — politika. Legelső osztályú szerelmi házasság volt, amit a legpolgárabb érzés diktált: a diplomaták kétségbe

lehetek esve, annyira nem volt szükség ennél a politikai tény-nél semmiféle szives közreműködésükre. A fiatalok itt egészen komolyan fiatalok voltak és a nagy sereg pap ezuttal fölös-leges is volt, mert ez az ifju pár készséggel megesküdüött volna egy kis falusi templomban, akár egy káplán asszisztenciája mellett is. Hogy ez egy boldog házasság lesz, az bizonyos. A német trónörökös olyan familiából való, amelyben a férjek mindig szeretik a feleségüket, egyszerűen, mert az a feleségük. Ez a legujabb férj meg már vőlegény korában elárulta, hogy ezt a szokást nem szándékszik megtörni. A mennyasszony pedig kijelentette az anyjának, hogy akármit követel is a tradíció meg a szokás, ő képtelen lesz — sirni az esküvőjén. Ha tehát mégis könnybe borult a szép, nagy szemc az esküvőn, ezek kedves és áldott könnyek voltak. Üdvös dolog, hogy így van, mert jó az, ha a trónokon boldog királyok ülnek.

♣ **A szerb igazságügyminiszter.** Nikolics ur ő excellen-cziája a héten a belgrádi piaczon rettenetesen elpáholta Pasics ur ő excellenziáját, a volt szerb miniszterelnököt. Csak pofont tizenegyet adott neki és ezenkívül rugta elülről és rugta hátul-ról, bökte jobbról és bökte balról és kitépett a hajából meg a szakállából annyit, hogy a bucsuzkodó szerb szerelmes fiatalok egy esztendőn át ebből adhatnak emlékfürtöt egymásnak. A vidám eset elsősorban azt bizonyítja, hogy Szerbiában a legutóbbi időkben a kultura erős hódítást tett: az erkölcsök nagyon megszelídültek. Mert a pofon ugyan nem ananász; de mi az a tizenegy pofon és huszonkét rugás, amit Pasics kapott, ahhoz a harmincz golyóhoz és tizennégy késszuráshoz képest, ami Sándor király és Draga királyné testébe tévedt ama bizonyos éjjeli összekocczanas alkalmából? És az elbírálás is más már ma, mint volt akkor. Akkor a »vitakozó« tiszt urak miniszterséget kaptak az éjjeli kalandért, ellenben most a szegény Nikolicsnak le kellett mondania a temperamentumos tréfa miatt a miniszterségéről. Sőt, mint az elbocsátó írásából kiderült, már előbb le kellett mondania, hogy megtehesse. És ebben lap-pang egy nagyon kellemetlen és fenyegető tanulság a szegény Pasicsra nézve. Miniszternek lenni ugyanis még Szerbiában is jó dolog. És Nikolics doktor mégis inkább lemondott erről a jóról, hogy Pasicsot megpofozhassa. Ebből látszik, hogy ez még külömb gyönyörűség lehet a miniszterségnél is. Kell, hogy a Pasics megpofozásának valami egészen specziális ize, bája, zamatja legyen. És vannak inyenczek Szerbiában is.

♣ **Hudacsek Erzsébet.** Annak a német közmondásnak, hogy: szépnék kell lenni, olyan gyönyörű igazolását adta a héten a szegény Hudacsek Erzsébet, amilyen rut ő maga volt. Pedig ő nagyon rut volt. Egyszerűen förtelmes. A többek között orra egyáltalában nem is volt neki. Azt leoperálták. Igazán nem lehet kívánni senkitől se, hogy olyan teremtéssel főzesse vagy tálaltassa az ebédjét, akinek a láttára okvetlenül föl-fordul a gyomra és egy hétre elmegy az étvágya. Hudacsek Erzsébetnek pedig az lett volna a mestersége, hogy főzzön vagy tálaljon. Szakácsné volt. Hogy jó vagy rossz szakácsné-e, azt már nem volt alkalma megmutatni, mert olyan nagysága, aki beereszse a konyhájába, nem akadt. Ami a legnagyobb mértékben érthető. A haladás törvénye követeli, hogy az ember fejleszse az izlését, aminek viszont a legegyszerűbb követelése, hogy ami rut vagy éppen undorító, magunkhoz ne engedjük. Ez a törvény nem türi az orrtalan Erzsébeteket. Ilyen Erzsébetek azonban mégis vannak és főzni kívánnak, mert enniük kell. Wilde Oszkár írta, hogy a szocziális kérdés egyszerre meg lenne oldva, ha a szegények mind — szépek lennének. Ha ezt más írta volna, a szegények mellé odátette volna azt is, hogy nők. Ő azonban tudvalólag ilyen árnyalatokra ügyet nem vetett. Mindegy: amit mondott, abban nagy igazság van és

benne van az is, hogy a rutság luxusát az emberek között büntetlenül csak a gazdagok engedhetik meg maguknak. Ha Hudacsek Erzsébet gazdag lett volna, soha életében nem tudja meg, hogy milyen pocskék szegény. Legfőlebb annyit éreztetek volna vele, hogy — bájos és művelt. Így a szó szoros értel-mében éhen kellett hálnia, mert a társadalom már van annyira jóízű, hogy csak azoknak a szegény leányoknak ad kenyeret, akik legalább is csinosak.

♣ **Köd.** A törvényszék hat esztendei fegyházra ítélte el Engel Zsigmondot, a szerelmes és gyilkos férjet, és nem vette enyhítő körülménynek, mert nem látta bebizonyítottnak a boldogtalan embernek azt az állítását, hogy tulajdonképpen magát akarta megölni azon a szédületes délutánon, mikor az asszonyt lőtte le, aki nélkül élni nem tudott. Valóban nincs semmi furcsább, mint ez a védekezés, amivel talán nem is védekezni akart a szerencsétlen Engel Zsigmond, mert tévedésnek legalább is valószínűtlen, hogy másra süsse az ember a pisztolyt, mikor a maga szívébe akarja röpteni a golyót. Ezt nem is tudta megmagyarázni Engel Zsigmond, az ő szegény szótárából ilyen komplikált magyarázatokra nem futja: nem is hitték el neki. De azért azt hiszem, akadnak emberek, akik hitelt adnak neki s ha a törvény valamely bűncselekmény megítélésénél számitásba veszi a keserűséget, amely a pisztoly ravaszát mozgatta, én ezt az enyhítő körülményt beszámítom ennek a boldogtalan embernek. Mert lehet az ő tévedése a tárgyaló terem józan viláosságában csakugyan torz és lehetetlen formájú, vannak ködök az ember életében, amelyekben a cselekedetek vonásai csodálatosan elváltoznak, egymásba folynak, áthasonulnak, mikor az énünk kiszáll belőlünk és amit tettünk, olyan sajátságos, olyan valószínűtlen, sőt olyan ellentétes, hogy azt semmiféle nyugodt nyelvre lefordítani nem lehet. Ilyen pillanat az, mikor megöljük az asszonyt, akiért tizszer szivesen meghalnánk, aki maga az életünk és mégis megöljük abban a biztos érzésben, hogy most — magunkat öljük meg. De ezt elhiteni, kifejteni, bebizonyítani bájos és ha ezt egyszer majd mindenki meg fogja érteni, akkor már egy boldog ember se lesz a földön.

♣ **Linevics tábornok,** a második kiosztású új orosz Kuro-patkin, határozottan szerencsés és okos ember. Szerencsés ember, mert már két hónapja vezére a mandzsuriai orosz hadseregnek és még mindig veretlen. Az igaz, hogy még nem is csatázott, de ez nem változtat azon a faktumon, hogy Kuropatkin nem birta ki soha olyan sokáig verés nélkül, mint ő. De nemcsak szerencsés ember, hanem okos ember is. Az oroszokat már nagyon sok vereség érte ebben a háboruban. A csár minden vereség után kijelentette, hogy esze ágában sincs békét kötni. Olyan csapás azonban, mint a balti flotta pusztulása még egy se sujtotta Oroszországot és ennek megfelelőleg még egy alkalommal se tiltakoztak olyan energikusan Pétervárról a békehíresztelések ellen, mint most. Közben azonban lerendelik a háborus szállítasokat és a washingtoni orosz nagykövet, persze csak úgy privatim, erősen érdeklődik a japánok békefeltételei iránt, mialatt a pétervári komünikék nem szünek meg tudatni a világgal, hogy Oroszország sohase volt oly erős, mint most. Hogy ez mennyire nem igaz, azt legjobban Linevics generálisnak kell tudnia. Ő egész bizonyos benne, hogy még egy nagy csatát a csár nem kockáztathat és — gyönyörűen él a helyzete alkal-mával. Majdnem becsületszóra jelentette ki egy ujságírónak, hogy a legközelebbi csatában össze fogja törni a japánokat. Ami csak azt bizonyítja, hogy a derék generális legjobb meggyőződése szerint ez a csata — már nem lesz meg. Erről persze Linevics már nem tehet, de mindenesetre biztosította magának azt a dicsőséget, hogy *megnyert volna* egy döntő ütközetet. A számitást csak egy dolog döntheti meg. Az, ha ezt a csatát — csakugyan meg találják vivni.

SZINHÁZ.

Glosszák.

Egy utolsó nagy slágerrel szerencsésen kimult a Nemzeti Színháznak ez a szezonja is, ez a sláger pedig minden tekintetben méltó vége volt a szezonnak, valóságos extraktuma volt a Somló rezsim erényeinek és néha értelmetlen hibáinak; Somló ur új diszleteket csináltatott a »Romeo és Juliá«-hoz a századik előadás tiszteletére, szépen elgondolt diszleteket, amelyek helyenként egészen a modern képszerű hatásokra dolgozó művészi törekvésekhez hasonlatos szándékokat árultak el, amiből látható, hogy Somló ur figyelemmel kíséri a legfrissebb művészi ideákat is és igen okosan megnyitja előttük az eddig ridegen elzárt kapukat. Hogy éppen Shakespeare-rel kapcsolatban teszi ezt, az ismét egy igen hasznos és igen artistikus felismerésnek az eredménye, amely szerint az örök életre hivatott klasszikusok nincsenek belesavanyodva a hagyományokba, sőt igen jól megbirják a legmodernebb ideákat is. Eppen Shakespeare egyike azoknak, akikben minden kor megláthatja önmagát és ma egészen más, nekünk való szépségeket találhatunk benne, mint amilyeneket tegnap és tegnapelőtt találtak. A Shakespeare emberei emberek és éppen azért mindig csak úgy elevenek, ha úgy nézzük őket, ahogy ma nézzük az embert, s az ő nagy, általános hatásokra is alkalmas scenariuma mélyén ott van a modern dráma is, tömérdek alkalom az intim, reális valóságokra utazó modern színészi és rendezői művészet számára, sőt a legnyersebb naturalizmus is igazságokat talál benne, éppen úgy, mint a legraffináltabb kistilizált verizmus. Eddig szent és sérthetetlen volt az a tan, hogy Shakespeare egy igaz, ahogy a magukat hagyományoknak nevező burgszínházi eredetű doktrinák tanították, s minden Shakespeare-drámát egy-egy nagy szenvedélyre kellett kijátszani a tiszteletreméltóan agg barok színpad keretében. Ma már rájöttünk, hogy minden shakespearei szerep mélyén a modern színész is megtalálhatja a maga emberét, aki nem jár kothurnuszon és akinek a lelkivilága nem merül ki egy tipikus, egy nagy szenvedélyben, hanem aki lelki élményeket, egy logikusan fejlődő pszichológiai eseménysorozatot él át, s rájöttünk arra, hogy a Shakespeare scénái egészen új és ismeretlen zamatot kapnak, ha a modern piktura teremti meg környezetüket a maga érzéseket kifejező, lírai diszpozíciókat fölidéző eszközeivel. Somló igazgató ur tehát művészemberhez méltó módon gondolkodott, mikor újra sceniroztatta a »Romeo és Juliá«-t, s arra igyekezett, hogy ez az új scenarium hangulatteljes képek megkomponálására adjon alkalmat e színpadra dolgozó festőművészeknek.

De minden szép szándéka mellől úgy látszik egy igen szükséges valami hiányzik, talán a tökéletes meggyőződés, vagy a megalkuvást nem ismerő energia, mert csakis így lehet megmagyarázni, hogy a láthatóan jól elgondolt diszleteket és -színpadi képeket meglehetősen barok módon csinálták meg. Nem is beszéllek arról, hogy például a Capulet-ház kertjébe szögellő architektura-részletekben a késői román keresztfolyosóktól a késői, már a barokba hajló reneszánsz motívumáig mindenféle fel volt halmozva, de beszéllek arról, hogy a valóság illuzióját nem lehet olyan festéssel felkelteni, amely folyton el akarja leplezni a maga mivoltját. Az már bizonyos, hogy mentől inkább kipingálunk a kulisszákra minden kis részletet, és mentől inkább izzadunk abban a gyötrődésben, hogy a fának minden levelét külön kivágjuk vászonzólból, annál hangosabban ordít az egész ügyről a kasirozottság, s az is bizonyos, hogy

a hatás fölidezésében leglényegesebb elemek megismerése és kiválasztása, tehát a képekre festő piktorok dolgozómódja keltheti csak fel a valóság illuzióját. Nem az a fontos, hogy minden részlet ott legyen, hanem az, hogy úgy legyenek ott a fontos elemek, hogy a kevésbbé fontosakat mi magunk képzeljük hozzá, mert csak így lép művészi kontaktusba a néző lelke a látott dologgal. Nem az a fontos, hogy az öreg, füstös kövek és a falevelék lokális színeit pontosan lekopirozza a piktor, hanem számolni kell a világításokkal, s a fény színeket módosító, tónusokba összefolyó hatásaival, különben egy kis fényváltásra az egész színpad szintelen, vagy barbár módon tarka lesz. És végül gondolni kell arra, hogy a színpadi képben az ember csak úgy helyezkedhet el, ha a ruhája mint egy határozott és egységes folt vesz részt a tónus ensemblejében és a színpad tónusa határozott, mindenestre egységes tónus legyen, hogy a mozgó foltok bár-hogy helyezkedjenek is el, diszharmóniák sohase alakulhassanak ki. Nem szabad tehát laza, fényes, színjátkozó selymekbe burkolni az alakokat, mert ez a kellemetlen szövet teleszedi magát nyugtalan reflexekkel és a színpadok állandó, széles foltjaival szemben diszharmónikus, elütő, határozatlan foltokat ad, s nem szabad egy szürkére tompított tónusba belevágni éles kék és fehér színeket, mert ezek mindig kimásznak az egységből és szemfájást okoznak a látó emberiségnek.

Ez a félmunka konstatalható a Somló ur szereposztó ténykedésében is. Föltétlenül elismerésre méltó az a faktum, hogy a modern színészművészetnek helyet adott a színházában s fölismerte, amit rajta kívül igen kevesen ismertek föl, hogy a színészművészetben élesen differenciálódott két felfogás áll egymással szemben. De ha ezt fölismerte, miért nem vonja le ennek a konzekvenciáit is, miért keveri össze folytonosan ezt a kétféle felfogást, miért nem alakít külön ensembleket a régiékből és az újakból, miért adja oda a »Boszorkány« férfiszerepét Odrynak, mikor a jó öreg Sardou direkté Mihályfinak irt benne érzelmes hang-alkalmazásokra alkalmas koncertszámokat és miért adja Mihályfinak a »Vén leányok« főszerepét, mikor Barrie direkté az Odry, vagy a Pethes számára formált meg-érteni való embereket, átélni való lelki folyamatokat és megérezni való stílusfinomságokat. És visszatérve a leg-utolsó slágerre, miért adja oda a »Romeo és Juliá« egyik szerepét egy kétlábon járó, illetve vonagló szép organumnak, mikor a másik szerepbe Gál Gyulát, vagy Rózsahegyit állítja be és ha kivételesen jó előadást akar, miért kísérletezik ugyanekkor egy kezdővel, aki esetleg sokkal több talentummal van megáldva, mint amennyit eddig elárult, sőt a Juliában tényleg kihozott egyes figyelemre méltó eredményeket, de abban az ensembleben, ahol Gál, Rózsahegyi és Odry van, neki még semmiféle helye sincs.

A Nemzeti Színházban most, mikor a magyar dráma-tenyésztés ügye igen csehül áll, s az egész szezon csak egy igazán irodalmi dolgot tudott produkálni, különösen érdekes a színészművészetben forrongó átalakulás és éppen azért fölöttebb kívánatos, hogy Somló ur az egységes előadások terére lépjen és a publikumnak alkalmakat adjon, hogy tiszta fogalmakat szerezhessen a kétféle művészi felfogásról. Ismerjük az ő nehéz helyzetét, s újra ismétljük, hogy amit eddig is tett, méltó igen meleg elismerésre. De elvégre tisztázódní kell a helyzetnek, és Somló ur, ha több határozottsággal fog erre törekedni, még biztosabban maga mellett fogja látni azokat, akik a művészetet szeretik és komoly, szent dolognak tartják.

Marco.

Harisnyák, lábtűk, matróz-ingek, keztyűk, elismert legjobb minőségben **HEYEK ADOLF**-nál Budapest, IV., Szervita-tér 8.

Művészet.

Egy új sírszobor. A téli tárlaton egy komoly bronz büszte dominált mindenekfelett, egy nagy szakállu, jóságos nézésű, öreg patriarcha képmása, fölépítve monumentálisan egyszerű, nagy sikokból, roppant kevés eszközzel perspektívát nyitva egy naiv, nagyot akaró és szent hittel hívő lélek mélyébe. Művész volt ez az öreg ur, nemcsak azért, mert paletta és ecset volt a kezében, hanem művészlélek élt a boltozatos homlok árnyékából kinéző szemekben; figyelve, a dolgok mélységeit kutatva nézett ez a két látó szem egyenesen előre, ahol egy láthatatlan modell volt, érdemes a piktori szemek legintenzívebb érdeklődésére. Így látta Telcs Ede Barabás Miklóst, a jámbor öreg portrétistát, ilyennek, prófétaszerű, nagyhitű és kutató lelkű öregnek látta s ha objektíve nincs is igaza, mert Barabás inkább volt szorgalmas és szolgálatkész mesterember, mint emberlátó művész, igaza van a maga művészszerzésének szempontjából, ha hálával és megszipítő, megnemesítő szeretettel gondol vissza a jóakaró öregre. Olyan időben volt ő piktor-mesterember, mikor nagy bátorság és nagy rajongás kellett ahhoz is, hogy valaki jónak, szépnek és nemesnek higgye a művészetet s a mai generáció akkor látja őt helyesen, ha nem az eredményei, hanem a szándékai után konstruálja meg az impotens idealizmusba keveredett öreg művész alakját. Ezt tette Telcs Ede s ezért van olyan figyelve néző, mélységeket kutató szeme a Barabás-szobornak s ezért van az érzéssel teljes, hirtelen kémozdulatokkal kibontott formákban olyan erő, amilyen a quattrocento tavaszi idejében lelkesítette át a Donatello bronzembereit. Egy nagyon korai reneszánsznak volt tiszteletreméltóan nemes szándéku harczosa Barabás, tehát megérdemli, hogy szobrában ott legyen az erő, amely benne volt az ő nagy akarásában. Ez a lelkes szobor most kint van a kerepesi-uti temetőben s elhangzottak előtte azok a szép szavak, amelyekkel Feszty Árpád, a festő körülbelül ugyanazt az érzést fejezte ki, mint amit Telcs formákban elmondott. Siremléknek készült az a szobor és hála Istennek, kevés pénz volt rá, nem kívánták, hogy monumentális, azaz nagy, sok és nehéz legyen, tehát monumentális lett és jó, nagyon jó szobor lett, amelyet még Telcs Ede is csak akkor tud megcsinálni, ha nem ül zsüri a nyakán és nem kell mindenáron sok pénzt elhasználni. Ez a temető lassankint aziluma lesz a szobrászérzésnek, ez lesz a szobrászlelkésedésnek kedves oázisa az emlékszobrok sivatagában s a Telcs Ede Barabás szobrának energikus szépségeiből is kiolvasható az az öröm, hogy itt olyan helyre dolgozott a művész, ahova még lehet és szabad a maga sajátos szobrászi módján dolgozni.

—m.

IRODALOM.

A tegnapi története. A történelem eseményeinek szürke szálait annál könnyebben fonogatja, rendezgeti a történetíró keze, mentül szürkébbek. És munkája csak ott válik igazán nehézé, ahol ezek a fonalak a múlt szürke színéből, halk átmenet után kezdik a jelen vörösségét venni fel színül, amikor nem egyszínű szőnyegét kell megszőni belőlük a multnak, hanem azt a himes gobelint, amely a multnak lassu jelené alakulását érzékíti meg. Csodálatos, de úgy van: könnyebb megírni azt, amiről csak hallottunk, mint azt, amiről közvetlenül, vagy csak egy közvetítéssel tudunk. Ez is egyik oka annak, hogy ugyanaz a diákgyerek, aki kitűnően van informálva Mátyás király koráról, egyáltalán nincs tisztában a negyennyolczadiki szabadságharc történetével s ugyanakkor, amikor pergő nyelvvel sorolja fel a fegyveres ellenállás jogáról való lemondás okait, elakad, ha megkérdezzük tőle, hogy mik voltak a hatvan-hetediki osztrák-porosch háboru okai. Előre kellett bocsátani ezt

a kis, nem nagyon mélyen járó elmélkedést, hogy megderüljön, micsoda nagy munkát végzett a mi kitűnő történettudósunk, *Marczali* Henrik akkor, amikor a Nagy Képes Világtörténet tizenkettedik kötetéül megírta »korunk állami és társadalmi alkotásai« czímen a tegnapi történetét, egészen a maig, a huszadik század küszöbéig. Vállalkozott arra, hogy éles szemmel tekintse át ennek a még most is előttünk forró, gondolkodásrendszerünkben még le nem higgadt kornak a történetét, felfegyverezte magát a legszigorubb tárgyiasággal és pártatlan hidegséggel, legyőzte azt az embarras de richesse, amelybe a történetíró a források túlságosan is gazdag — és sokszor nem is tisztavízű — bugyogása hozhatja. Teljesen áttekintett, tehát egészen át is tekinthető képét adja annak a történetnek, amelyben már mi magunk is szereplők vagyunk és igazságos ítéletet mond azokról, akikkel szemben a legnehezebb igazságosnak lenni, az u. n. »kortársak«-ról. Az eszköz, amelylyel ehhez az eredményhez hozzájut, egyszerű, mint amilyen egyszerű volt a Kolombus tojása — a sarkára állítása után. Nem a csatákat és nem a királyokat írja le jó rankei módszer szerint, hanem a néplélek mozdulatait fejtegeti, az embernek és az emberiségnek ujan felbukkanó eszméit teszi a pertraktálása gerinczvé. A gondolathaladás, a művelődés, gazdaság és alkotmányjogi fejlődés azok a tarka szálak, amelyekből megszövi a tegnapi multnak szingazdag gobelinjét. Ez teszi az iskola után következő igazi iskolának, az életnek tanulókönyvévé a munkáját, amely méltó koronája a Révaiék nagy és harmónikusan befejezett vállalkozásának, a Nagy Képes Világtörténetnek.

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar takarékpénztárak központi jelzálogbankja mint r-t. igazgatósága az 1903. augusztus 14-én nyert rendkívüli közgyűlési felhatalmazása alapján most bocsát ki 4000 drb. 1000 koronás részvényt 1050 koronás árfolyamon. Az új részvényekre a régi részvényesek június 30-ig bírnak elővételi joggal. A jegyzett részvények a jegyzés arányában fognak a részvényjegyzők közt szétosztatni.

HETI POSTA.

Budapest. R-y. Igaza van, a poéták nem válnak be semmiféle hivatalos állásba. Nem valók se polgármesternek, se diurnistának. Most kiderült, hogy a királyi mesterségre sem alkalmasok. Mert nyilvánvaló, hogy a norvég királyt is csak azért kergették el, mert poéta volt. Háboru se lesz belőle, mert egy poéta miatt ugyan nem érdemes háborut viselni, kivált ha valaki olyan rossz poéta, mint Oszkár svéd király.

Temesvár. Z. A nyolcz oldalas levél egy külön műfaj, melyet rendszerint fiatal hölgyek kultiválnak. A férfi nyolcz sorban intézi el ügyeit, mert gondolja, a puska visszafelé is elsülhet. Egyebiránt — szent a béke.

Baja. K-ch. A lapot bárhova utána küldjük, akár minden héten más és más irányba. Csak tessék rendelkezni.

Debreczen. L. Verset ma már mindenki írhat. Értéke azonban csak a nagyon szép versnek van.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

»Bob hashajtó« a legkellemesebb. (10 fillér.)

BUDAPESTI MECHANIKAI ZANDER GYÓGY-INTÉZET

Muzeum-körut 2. — Gyógygimnasztika, orvosi masszás. Főrrőlég-, szénsav- és fényfürdők. Néhány javalat: Elgörbülések, izületi- és idegbántalmak, neurasthenia, álmatlanság, gy mor-, bélbajok, szívbetegségek, elhízás stb. ellen. Bővebb fölvilágosítást nyújt a prospektus.

